

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

СІЧКАРУК ТЕТЯНИ ОЛЕГІВНИ

Наказ НУБіП України 1967 «С». 01.11.2024

2025 р.

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
УКРАЇНИ**

Факультет інформаційних технологій

ПОГОДЖЕНО
Декан факультету
інформаційних технологій
Ігор БОЛБОТ

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ
В.о. завідувача кафедри
економічної кібернетики
Наталія РОГОЗА

(підпис)
« _____ » 2025 р.

(підпис)
« _____ » 2025 р.

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**на тему «Моделювання та прогнозування якості життя населення
України»**

Спеціальність 051 «Економіка»

Освітня програма – «Економічна кібернетика»

Орієнтація освітньої програми – освітньо-професійна

Гарант освітньої програми

к.е.н., доцент
(науковий ступінь та вчене звання)

(підпис)

Людмила ГАЛАЄВА

Керівник магістерської кваліфікаційної роботи

к.е.н., доцент
(науковий ступінь та вчене звання)

(підпис)

Наталія КЛИМЕНКО

Виконала

(підпис)

Тетяна СІЧКАРУК

КИЇВ – 2025

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
Факультет інформаційних технологій**

ЗАТВЕРДЖУЮ

В.о. завідувача кафедри
економічної кібернетики

Наталія РОГОЗА

к.е.н., доцент _____

(науковий ступінь, вчене звання) (підпис)

“ _____ ” _____ 2024 року

ЗАВДАННЯ

**ДО ВИКОНАННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ
ЗДОБУВАЧУ**

Січкарук Тетяні Олегівні

(прізвище, ім'я, по батькові)

Спеціальність 051 «Економіка»

Освітня програма – «Економічна кібернетика»

Орієнтація освітньої програми – освітньо-професійна

Тема магістерської кваліфікаційної роботи «**Моделювання та прогнозування якості життя населення України**»

затверджена наказом ректора НУБіП України від «01» 11.2024 р. №_1967
«С».

Термін подання завершеної роботи на кафедру _____
(рік, місяць, число)

Вихідні дані до магістерської кваліфікаційної роботи статистичні дані
Державного комітету статистики України

Перелік питань, що підлягають дослідженню:

1. Теоретичні та науково-методичні основи дослідження якості життя населення України
2. Аналіз динаміки та чинників формування якості життя населення України
3. Моделювання індексу якості життя як об'єктивний показник диференціації суспільства

Перелік графічного матеріалу (за потреби) _

Дата видачі завдання «04» 11. 2024р.

**Керівник магістерської
кваліфікаційної роботи, к.е.н., доцент** _____

(науковий ступінь, вчене звання)

(підпис)

Наталія КЛИМЕНКО

Завдання прийняв до виконання _____

(підпис)

Тетяна СІЧКАРУК

Зміст

ВСТУП	5
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ТА НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ	8
1.1. Соціально-економічна сутність категорії «якість життя»	8
1.2. Доходи та рівень життя населення як ключові детермінанти якості життя	13
1.3. Методи побудови інтегральних показників рівня та якості життя населення	16
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ I	24
РОЗДІЛ II. АНАЛІЗ ДИНАМІКИ ТА ЧИННИКІВ ФОРМУВАННЯ ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ	26
2.1. Зміни якості життя населення України в умовах повномасштабного вторгнення росії	26
2.2. Стан і тенденції зміни рівня і якості життя населення України	29
2.3. Аналіз структурних нерівностей та соціальної диференціації населення.	40
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ II	42
РОЗДІЛ III МОДЕЛЮВАННЯ ІНДЕКСУ ЯКОСТІ ЖИТТЯ ЯК ОБ'ЄКТИВНИЙ ПОКАЗНИК ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА	44
3.1 Підходи до вимірювання якості життя населення в окремих країнах.	44
3.2. Методологія визначення індексу якості життя населення регіонів України	47
3.3. Моделювання та аналіз інтегрального показника якості життя населення для регіонів України	51
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ III	65
ВИСНОВКИ	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	69

ВСТУП

У сучасних умовах соціально-економічної нестабільності, поглиблення воєнних викликів та суттєвих трансформацій у структурі національної економіки проблема забезпечення гідної якості життя населення набуває особливої актуальності. Якість життя виступає інтегральною характеристикою рівня соціально-економічного розвитку, яка охоплює широкий спектр показників: доходи домогосподарств, умови праці та зайнятості, доступ до соціальних послуг, рівень безпеки, стан здоров'я, екологічні умови та можливості самореалізації. Саме тому дослідження механізмів формування та динаміки показників якості життя дозволяє не лише оцінити стан суспільного добробуту, але й виявити чинники, що найбільшою мірою впливають на соціальну стійкість держави.

Для України питання підвищення якості життя є визначальним, оскільки тривалий період соціально-економічних криз, збройна агресія Російської Федерації, демографічні диспропорції, міграційні процеси та структурні зміни на ринку праці призвели до значного погіршення ключових показників добробуту. У таких умовах особливої ваги набуває формування ефективних інструментів аналізу та прогнозування, що дадуть змогу оцінити майбутні тенденції та розробити заходи щодо стабілізації й підвищення якості життя населення.

Моделювання та прогнозування показників якості життя забезпечує науково обґрунтовану основу для прийняття управлінських рішень як на державному, так і на регіональному рівнях. Застосування економетричних моделей, індексного аналізу, методів багатofакторної оцінки та сучасних статистичних підходів дозволяє комплексно відобразити взаємозв'язки між основними соціально-економічними змінними та спрогнозувати можливі сценарії розвитку.

Актуальність теми. У сучасних умовах розвитку українського суспільства питання забезпечення гідного рівня життя населення є однією з ключових цілей державної соціально-економічної політики. Якість життя виступає інтегральною характеристикою соціально-економічного розвитку країни, яка поєднує

економічні, соціальні, демографічні та екологічні аспекти добробуту людини. Вона відображає не лише рівень матеріального забезпечення, а й доступ до освіти, медицини, культурних цінностей, а також можливості самореалізації та соціальної безпеки.

В умовах воєнних викликів, економічної нестабільності та трансформацій на ринку праці Україна стикається з істотними диспропорціями у доходах, зниженням рівня соціальної захищеності населення та регіональною нерівністю у якості життя. У зв'язку з цим особливої ваги набуває потреба в об'єктивному оцінюванні рівня життя населення, виявленні ключових факторів його формування та розробленні моделей прогнозування, які дозволять визначити можливі тенденції у майбутньому.

Моделювання та прогнозування якості життя населення є важливим інструментом прийняття управлінських рішень, адже дає змогу кількісно оцінити взаємозв'язок між соціально-економічними показниками та рівнем добробуту громадян. На основі таких моделей можна визначити, які фактори найбільше впливають на якість життя, а також розробити науково обґрунтовані рекомендації щодо підвищення її рівня.

Таким чином, тема дослідження є актуальною з точки зору соціально-економічного розвитку України, оскільки результати моделювання можуть бути використані для оптимізації державної політики у сфері підвищення добробуту населення, забезпечення соціальної справедливості та сталого розвитку регіонів.

Об'єктом дослідження виступає якість життя населення України як соціально-економічна категорія, що характеризує рівень матеріального та духовного добробуту суспільства.

Предметом дослідження є економіко-математичні методи і моделі оцінювання та прогнозування показників якості життя населення, а також система взаємозв'язків між соціально-економічними факторами, що її визначають.

Метою дослідження є розроблення та застосування економіко-математичної моделі, яка дозволяє оцінити вплив основних соціально-

економічних показників на рівень якості життя населення України та здійснити прогноз його зміни у середньостроковій перспективі.

Обсяг і структура бакалаврської роботи. *Робота викладена на 46 сторінках комп'ютерного тексту, містить 6 рисунків та 3 таблиці складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, що налічує 40 найменувань.*

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ТА НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

1.1. Соціально-економічна сутність категорії «якість життя»

У сучасних наукових дослідженнях поняття "якість життя" є ключовим індикатором успішності суспільно-економічного розвитку та ефективності державної політики. Для цілей моделювання та прогнозування в даній магістерській роботі, якість життя розглядається як інтегральна категорія, що відображає ступінь задоволення матеріальних, соціальних, духовних та екологічних потреб населення.

Якість життя є багатовимірним конструктом, що виходить за межі суто економічних показників (як-от ВВП на душу населення). Згідно з методологічними підходами ООН та ОЕСР, структура якості життя охоплює як об'єктивні характеристики (вимірювані статистикою), так і суб'єктивне сприйняття благополуччя. Саме багатокомпонентність вимагає чіткої структурної декомпозиції для подальшої математичної формалізації.

Для побудови прогностичної моделі необхідно ідентифікувати та класифікувати чинники, які підлягають кількісному вимірюванню та регулюванню. На основі аналізу наукових джерел та з урахуванням специфіки соціально-економічного розвитку України, була сформована структурна схема, що відображає ієрархію та взаємозв'язок основних складових якості життя населення.

Рисунок 1.1. Складові якості життя

Як ілюструє Рисунок 1.1, якість життя населення декомпонується на дві фундаментальні групи чинників:

1. Рівень життя: Відображає соціально-економічні аспекти та доступ до благ і послуг. Ця група охоплює:
 - Доходи населення: Матеріальна база, що визначає споживчі можливості.
 - Соціальне забезпечення: Ступінь соціального захисту та стійкості до ризиків.
 - Охорона здоров'я та Освіта: Ключові показники розвитку людського капіталу.
 - Демографічна ситуація: Структурний чинник, що впливає на працездатний потенціал та соціальне навантаження.
2. Умови життя: Відображає середовищні, інфраструктурні та культурні аспекти. Ця група включає:
 - Санітарні та Екологічні умови: Фактори фізичного середовища, що безпосередньо впливають на здоров'я та безпеку.
 - Стан транспортної системи: Доступність та якість інфраструктури.

- Духовно-культурні умови та Психологічний стан: Суб'єктивні та соціокультурні чинники, що забезпечують самореалізацію та комфорт існування.

Така структуризація дозволяє не лише систематизувати емпіричну базу, але й забезпечує необхідну аналітичну основу для вибору найбільш релевантних показників (індикаторів) для подальшого моделювання та прогнозування.

Термін «якість життя» з'явився як реакція на усвідомлення того, що поняття «рівень життя» не здатне повною мірою відобразити загальний добробут населення. Спочатку цю категорію пов'язували переважно з проблемами охорони навколишнього середовища, станом здоров'я населення та питаннями урбанізації. З часом дослідники почали розглядати якість життя у ширшому контексті – як характеристику умов життєдіяльності суспільства загалом.

Американський економіст Дж. Гелбрейт одним із перших звернувся до вивчення цього поняття, визначивши якість життя як сукупність благ і переваг, доступних споживачеві. [10] І. Штеффен, німецький науковець, тлумачив управління економікою через призму забезпечення якості життя більшості населення. [3] Водночас французький економіст Дж. Гарден запропонував конкретизувати складові цього поняття, відносячи до них матеріальне забезпечення, зайнятість, умови праці, житло, транспорт і стан довкілля, що мають гарантувати задоволення основних потреб людини. При цьому він наголошував, що якість життя охоплює не лише матеріальні аспекти, але й духовний і моральний стан нації, який відображає її розвиток або занепад. [5]

Попри значну увагу зарубіжних учених, єдиного трактування терміна «якість життя» досі не існує. У наукових дискусіях підкреслюється необхідність розширення традиційних економічних понять «виробництво» і «споживання» за рахунок включення соціально орієнтованих цілей, спрямованих на підвищення добробуту людини. Дослідники наголошують на важливості зниження темпу життя, мінімізації стресів і покращення екологічних умов як невід'ємних складових якості життя. Водночас існує й позиція, що ця концепція не може бути

узагальненою для всього суспільства, оскільки вона часто стосується лише окремих соціальних груп, які виходять за межі базового рівня споживання.

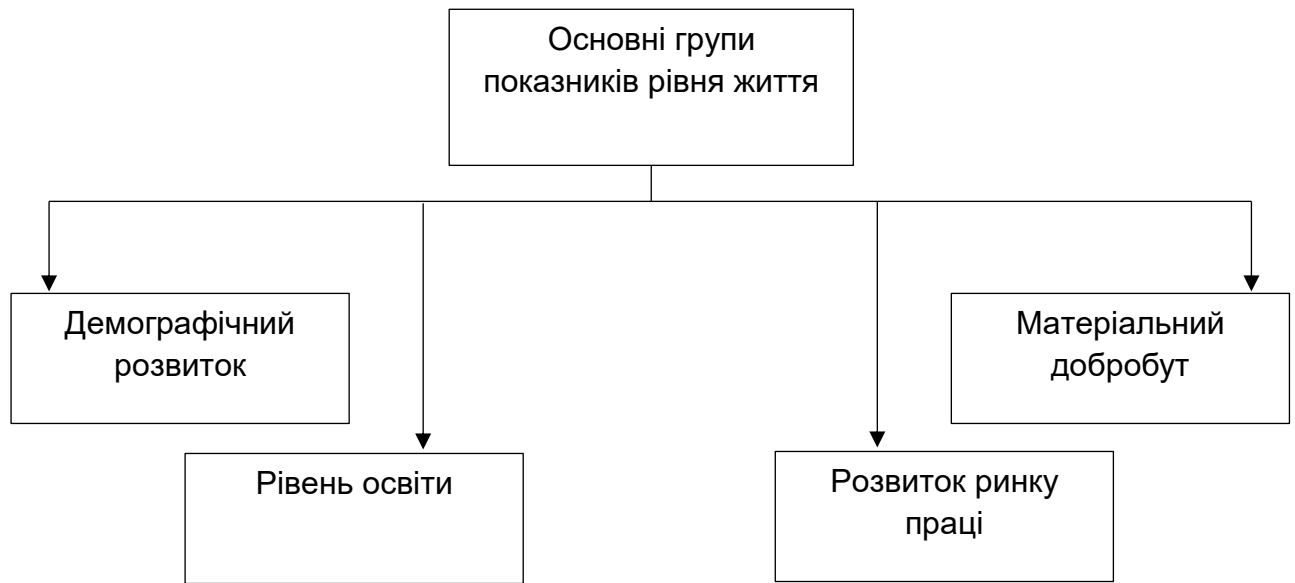

Рисунок 1.2. Групи показників рівня життя

По-перше, існує позиція, за якою якість життя і рівень життя розглядаються як взаємопов'язані, майже тотожні категорії. У цьому випадку рівень життя визначається через ступінь забезпеченості населення матеріальними благами та послугами, рівень їх споживання і можливість задоволення раціональних потреб. У більш широкому сенсі до рівня життя відносять також умови праці, зайнятості, побуту, дозвілля, освіти, стан здоров'я населення та навколишнього середовища. Таким чином, у багатьох дослідженнях термін «якість життя» використовується для комплексної характеристики саме цих аспектів.

По-друге, якість життя розглядається як ступінь задоволеності населення власним життям, з урахуванням різноманітних потреб та інтересів людини. Такий підхід включає як економічні показники, що характеризують рівень життя, так і соціальні, екологічні та психологічні чинники: умови праці й відпочинку, житлові умови, рівень соціального захисту, стан правопорядку, безпеку, дотримання прав людини, екологічну ситуацію, наявність вільного часу та можливості його ефективного використання. Важливе місце займають також

суб'єктивні оцінки комфортності, стабільності та відчуття задоволення життям, що робить поняття «якість життя» надзвичайно широким і багатовимірним.

По-третє, у вузькому розумінні термін «якість життя» застосовується у поєднанні з поняттям «рівень життя», але без включення безпосередніх економічних складових — таких як доходи, споживання чи вартість життя. У цьому випадку увага акцентується на соціальних аспектах, серед яких соціальна забезпеченість, умови праці та відпочинку, розвиненість соціальної інфраструктури, доступність послуг тощо.

Таблиця 1.1 Показники для оцінки рівня життя населення

Напрями якості життя	Індикатори якості життя
Здоров'я	Очікувана тривалість життя при народженні
Сімейне життя	Поширеність розлучень (на 1000 осіб) – оцінка від 1(найнижчий) до 5 (найвищий)
Освіта	Рівень кількості осіб, що мають вищу освіту
Матеріальне благополуччя	ВВП на душу населення
Політична стабільність та безпека	Співвідношення кількості розкритих злочинів до загальної кількості злочинів
Навколишнє середовище	Забруднення довкілля
Гарантія зайнятості	Рівень безробіття у %
Політична свобода	Індекс політичної активності
Гендерна рівність	Співвідношення трудових доходів чоловіків та жінок

Під якістю життя нами розуміється комплексна характеристика, як об'єктивно існуючих рівня життя і задоволення потреб в безпосередньо неоплачуваних благах, так і суб'єктивного сприйняття ступеня задоволення всього спектру потреб. Взаємозв'язок якості та рівня життя полягає в тому, що якість життя включає в себе: рівень життя, задоволення потреб в благах, що не піддаються прямому вартісному виміру, і суб'єктивний аспект – ставлення людини до життєвих умов і різних матеріальних та культурних благ через призму оцінки, задоволеність життєвими обставинами. Те, що якість життя охоплює всі

сфери життєдіяльності людей і включення в нього суб'єктивного сприйняття добробуту дозволяє нам стверджувати, що вона (якість життя) є, перш за все, соціологічною категорією, але вона має серйозні економічні підстави – рівень життя.

Таким чином, якість життя можна визначити як суб'єктивно-об'єктивну характеристику ступеня задоволення матеріальних, соціальних і духовних потреб населення, що охоплює оцінку рівня матеріального добробуту, стану здоров'я, умов праці, можливостей самореалізації та загального відчуття благополуччя.

1.2. Доходи та рівень життя населення як ключові детермінанти якості життя

Ринкова економіка потребує нового теоретичного осмислення процесів, що відбуваються у сфері розподільчих відносин. Це насамперед стосується оновлення методологічних підходів економічної теорії до визначення сутності та змісту доходів населення, їх диференціації, а також до аналізу соціальної стратифікації та тенденцій її зміни.

У межах реалізації ефективної національної політики доходів при розгляді питань формування доходів і підвищення рівня життя населення важливо зосередити увагу на взаємозв'язку таких категорій, як «дохід», «багатство» та «рівень життя».

З позицій економічного аналізу, поняття «багатство» є більш широким порівняно з категорією «дохід». Дохід становить потік грошових надходжень, товарів або послуг, доступних членам суспільства у певний момент часу, і не завжди безпосередньо пов'язаний із процесом споживання.

Дохід виступає основою для формування багатства, при цьому він визначається за певний період, зазвичай календарний рік. Варто зазначити, що зростання доходів не завжди супроводжується збільшенням багатства, проте обидві категорії безпосередньо впливають на рівень задоволення матеріальних і духовних потреб населення, а відтак — на підвищення суспільного добробуту.

Під доходом резидента слід розуміти сукупність грошових і натуральних надходжень, отриманих окремими особами або домогосподарствами з різних джерел протягом певного проміжку часу. Ці ресурси використовуються для споживання, заощаджень, інвестування та сплати податків і зборів, формуючи тим самим економічну основу життєдіяльності населення.

На думку Ю. П. Коггіна, основним показником матеріального рівня життя населення є сукупний дохід, який охоплює різноманітні види грошових надходжень, а також доходи, отримані від особистих підсобних господарств, що використовуються для споживчих потреб домогосподарств. Деякі види доходів при цьому не враховуються. Водночас обмеження складу сукупного доходу безоплатними послугами, що надаються державними та приватними структурами, звужує рамки аналізу, оскільки саме ці послуги мають суттєве значення для підтримки рівня життя малозабезпечених верств населення [12].

Вважаємо, що ключовими чинниками формування доходів виступають особисті якості та результати праці працівників, ефективність діяльності підприємств і організацій, у яких вони працюють, а також загальний рівень розвитку національної економіки. Крім того, обсяг доходів населення визначається масштабами створеної доданої вартості, продуктивністю праці, особливостями податкової та соціальної політики держави [11].

Якби доходи між сім'ями розподілялись рівномірно, то залежність між частками сімей і їх частками у загальному доході виражалась би бісектрисою. Це був би варіант абсолютної рівності, бо 20% сімей отримували б 20% загального доходу, а 40% відсотків сімей – 40% загального доходу. Однак на практиці існує нерівність. Частка сімей з низькими доходами у загальному доході суттєво нижча їх частки у населенні. Тому крива, що виражає цю залежність, відхилятиметься вниз від лінії, яка означає абсолютну рівність. Вона і виражає міру нерівності доходів. Чим більше відхилення кривої Лоренца від лінії абсолютної рівності, тим вища міра нерівності. (Рис.1.3.)

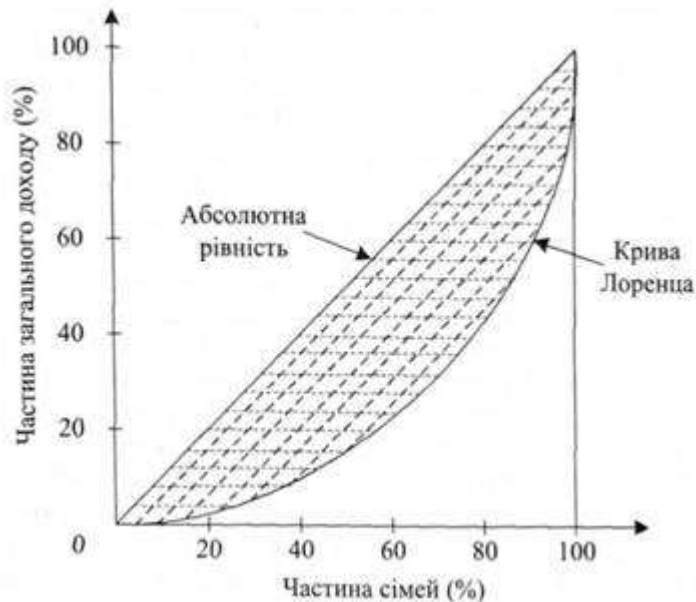

Рисунок 1.3. Показники диференціації доходів населення.

Як економічна категорія, доходи населення відображають суспільні відносини, що складаються між суб'єктами господарювання, державою, окремими громадянами та домогосподарствами у процесі розподілу і перерозподілу новоствореної вартості.

Поняття «рівень життя» є складним і багатовимірним, оскільки поєднує широкий спектр соціально-економічних взаємозв'язків, пов'язаних із життєвим статусом людини та умовами її існування у суспільстві. Традиційно рівень життя вважається однією з базових соціально-економічних категорій, адже він не лише характеризує матеріальне благополуччя населення, а й відображає загальні результати розвитку національної економіки за певний період [13].

Слід зазначити, що підходи до визначення рівня життя залежать від мети дослідження, що зумовлює різноманітність його тлумачень та методів оцінювання. Рівень життя є динамічним явищем, яке змінюється під впливом соціально-економічних умов розвитку суспільства. На різних етапах економічної думки акценти в дослідженні цього явища зміщувалися від матеріальних аспектів добробуту до якісних характеристик життєдіяльності людини.

Важливим напрямом аналізу виступає моніторинг рівня доходів населення та цін на споживчі товари і послуги, що дає змогу оцінити якість життя та стан соціально-трудової сфери. Такий моніторинг дозволяє визначити

структуру доходів, частку заробітної плати в них, а також виявити резерви підвищення матеріального добробуту громадян та ефективності трудової мотивації [14].

Крім того, соціологічні дослідження відіграють важливу роль у спостереженні за змінами рівня життя та доходів населення. Комплексний моніторинг повинен передбачати систематичний аналіз динаміки рівня життя, а також відмінностей між основними соціально-професійними, демографічними групами і регіонами України. Отримані результати та рекомендації сприятимуть формуванню більш об'єктивної оцінки ефективності соціально-економічної політики держави та розробці шляхів її удосконалення.

1.3. Методи побудови інтегральних показників рівня та якості життя населення

Трансформаційні процеси, що відбуваються в Україні, зумовили суттєві зміни у соціально-економічному та суспільно-політичному житті країни, що, своєю чергою, вплинуло на переосмислення сутності категорії «якість життя». Вибір євроінтеграційного напрямку розвитку держави актуалізував потребу у вивченні рівня життя населення відповідно до міжнародних стандартів і нормативів, що створило передумови для перегляду традиційних підходів до оцінювання якості життя та формування нових теоретико-методологічних засад у цій сфері.

На рівень життя населення впливає комплекс чинників, які визначають його кількісні та якісні параметри. До них належать історичні, економічні, політичні, соціально-правові, природно-кліматичні, інтелектуальні та культурні фактори.

За результатами досліджень, проведених Національним інститутом стратегічних досліджень України, найбільший вплив на людський розвиток, а відповідно — і на рівень життя, мають три основні групи чинників: економічні (39 %), соціальні (44 %) та політичні (17 %) [2].

Існуючі системи оцінювання рівня життя населення включають велику кількість показників, які відображають різні сторони життєдіяльності людини.

Проте, попри різноманіття таких індикаторів, нині відсутня універсальна система, яка б дозволяла здійснювати цілісну оцінку рівня життя та проводити міжрегіональні або міжнародні порівняння. Це зумовлено тим, що методики розрахунку окремих показників у різних системах суттєво різняться, що ускладнює їх узгодження.

У зв'язку з цим особливого значення набуває побудова єдиного інтегрального показника рівня життя населення, який дозволив би об'єктивно оцінити стан і динаміку соціально-економічного розвитку як у регіональному, так і в міжнародному вимірі.

Для визначення такого показника використовується методологічний підхід М. З. Згуровського [4, с. 245]. Оскільки вихідні показники, індикатори та індекси вимірюються у різних одиницях, мають відмінні шкали та різну інтерпретацію, вони підлягають нормуванню. Це забезпечує приведення всіх значень до єдиного інтервалу від 0 до 1, де мінімальні (несприятливі) значення показників відповідають величинам, близьким до 0, а максимальні (найкращі) — до 1.

При визначенні параметрів оцінювання якості життя населення використовуються дані соціологічного та статистичного характеру. Важливою умовою під час розрахунку інтегрального індексу є позитивна спрямованість приватних коефіцієнтів, які мають відображати якісні характеристики життєдіяльності населення.

Інтегральний індекс якості життя визначається як середнє арифметичне значення сукупності найбільш вагомих показників, що відображають різні аспекти соціально-економічного розвитку.

Для оцінювання рівня та якості життя населення застосовують кількісні, якісні та інтегральні показники.

- Кількісні показники мають найбільш очевидний характер — це, передусім, валовий національний продукт (ВНП) або національний дохід на душу населення, рівень споживання товарів і послуг, зайнятість тощо.

- Якісні показники відображають умови праці, побуту, дозвілля та соціального забезпечення людини.
- Інтегральні показники поєднують кількісні та якісні характеристики, формуючи узагальнену оцінку рівня життя населення. Вони можуть бути виражені через систему статистичних індикаторів, експертні оцінки або їх комбінації [3].

З урахуванням ціннісних орієнтацій суспільства існуючі підходи до оцінювання якості життя поділяють на два основні напрями:

- Об'єктивний підхід, що ґрунтується на вимірюванні якості соціального, економічного та природного середовища, у якому людина реалізує свої потреби;
- Суб'єктивний підхід, який зосереджується на ціннісних орієнтаціях, рівні задоволеності життям, самопочутті та відчутті щастя (або їх поєднанні).

Одним із загальноприйнятих інтегральних показників, що відображає рівень розвитку людини та якість її життя, є Індекс людського розвитку (Human Development Index, HDI). Цей показник використовується Програмою розвитку ООН для оцінки соціально-економічного розвитку країн і поєднує три ключові компоненти: тривалість життя (як показник здоров'я та доступу до медичних послуг), рівень освіти (середня та очікувана тривалість навчання) та рівень доходу (валовий національний дохід на душу населення з поправкою на купівельну спроможність).

Динаміка HDI відображає довгострокові зміни у рівні людського розвитку. Так, у 1990 р. значення HDI в Україні становило приблизно 0,731, а у 2022 р. — 0,734, що свідчить про відносну стабільність рівня розвитку людського капіталу в країні. Для світу загалом HDI зріс з близько 0,608 у 1990 р. до 0,752 у 2022 р., демонструючи позитивну глобальну тенденцію розвитку.

Включення HDI до системи інтегральних показників дозволяє:

1. здійснювати міжнародні порівняння рівня життя та людського розвитку;
2. аналізувати тривалу динаміку соціально-економічного розвитку;

3. доповнювати національні інтегральні індекси, розраховані в рамках дослідження, підвищуючи об'єктивність оцінки якості життя населення.

Водночас слід зауважити, що HDI не враховує нерівність у розподілі доходів, екологічні чинники та суб'єктивне сприйняття якості життя, що обмежує його застосування як єдиного показника. У контексті трансформаційних процесів в Україні та розвитку агропромислового комплексу включення HDI дозволяє оцінити не лише економічні зміни, а й загальний рівень розвитку людського капіталу, що безпосередньо впливає на якість життя населення та конкурентоспроможність сектору.

Рисунок 1.4 Індекс людського розвитку в Україні та світі

Окрім інтегральних та об'єктивних показників рівня життя, важливе значення мають суб'єктивні індикатори, що відображають власне сприйняття населення свого добробуту. До таких показників належать рівень задоволеності життям та самооцінка матеріального становища, які дозволяють оцінити, наскільки населення відчуває достатність доходів і власного соціально-економічного статусу.

Дослідження свідчать, що суб'єктивне сприйняття благополуччя тісно пов'язане не лише з матеріальними факторами, а й зі станом здоров'я, соціальною підтримкою та рівнем довіри в суспільстві. Ці показники

відображають індивідуальні відчуття щастя та задоволеності життям, що є важливими компонентами загальної якості життя.

У включенні суб'єктивних показників до аналізу якості життя національної популяції є кілька переваг:

1. Вони дозволяють оцінити якісну складову життєвого стандарту, яку не охоплюють виключно економічні показники;
2. Дають змогу простежити довготермінові зміни у сприйнятті населення власного благополуччя, особливо в умовах трансформаційних процесів, криз та війни;
3. Дозволяють проводити порівняння між об'єктивними та суб'єктивними індикаторами, виявляючи, чи поліпшення матеріальних умов супроводжується зростанням задоволеності життям.

Водночас слід враховувати методологічні особливості: суб'єктивні показники базуються на оцінках респондентів, тому можуть бути під впливом психологічних, культурних і соціальних факторів. Тому вони мають застосовуватися у комплексі з об'єктивними показниками для більш повної оцінки якості життя.

Для повноцінного моделювання якості життя населення України важливим є аналіз не лише об'єктивних соціально-економічних показників, але й суб'єктивних оцінок населення, зокрема, відчуття щастя та самооцінки матеріального становища (рівня добробуту). Ці показники відображають емоційну та психологічну складові якості життя.

На Рисунку 1.5 представлено динаміку двох ключових суб'єктивних показників за період 2001–2022 рр. (за даними соціологічних досліджень).

Рисунок 1.5. Динаміка відчуття щастя та самооцінки матеріального становища

Аналіз графіка дозволяє виділити такі ключові тенденції:

- Переважання рівня щастя над рівнем добробуту: Протягом усього досліджуваного періоду (2001–2022 рр.) рівень щастя (синя лінія) стабільно перевищує рівень добробуту (червона лінія). Це свідчить про наявність в українському суспільстві значних нематеріальних чинників, які компенсують відносно низьку самооцінку фінансового стану (наприклад, соціальні зв'язки, сімейні цінності, свобода).
- Синхронність динаміки: Обидва показники демонструють виражену кореляцію у своїй динаміці. Підйом чи спад одного показника зазвичай супроводжується аналогічною зміною іншого, що підтверджує взаємозв'язок між матеріальними та психологічними аспектами якості життя.
- Періоди зростання (2001–2008 рр.): У цей період спостерігалось стабільне зростання обох показників, що відображало загальне економічне зростання в країні. Рівень щастя зріс з 39% до 57%, а рівень добробуту – з 17% до 49%.
- Реакція на кризи (2009–2014 рр.): Економічні та політичні потрясіння призвели до падіння показників. У 2009–2010 рр. зафіксовано

падіння самооцінки добробуту (до 40% та 39% відповідно). Найбільш значуще зниження обох показників відбувається у 2014 році (Лютий), що є прямим наслідком початку військової агресії та політичної нестабільності, хоча рівень щастя у цей момент (60%) був ще відносно високим.

- Позитивна динаміка останніх років (2017–2021 рр.): Після періоду стагнації, починаючи з 2017–2018 рр., відбувається різке відновлення та зростання обох показників. Рівень щастя досяг історичного максимуму 71% у 2021 році, а рівень добробуту – 58%. Це свідчить про успішну адаптацію населення до нових економічних реалій та зростання оптимізму в останні роки перед повномасштабним вторгненням.

Одним із ключових аспектів аналізу якості життя в магістерській роботі є дослідження суб'єктивних індикаторів — особистих оцінок населенням свого благополуччя. На відміну від об'єктивних статистичних даних, ці показники дозволяють оцінити психологічний комфорт та рівень задоволеності життям.

Таблиця 1.3. містить результати моніторингу самооцінки відчуття щастя населенням України за період з 2001 по 2021 рік.

Таблиця 1.3. Динаміка самооцінки відчуття щастя населенням України (2001–2021 рр.)

Категорія	Січ.	Чер.	Лют.	Гру.
	2001 (%)	2010 (%)	2014 (%)	2021 (%)
Позитивні оцінки (Так + Скоріше так, ніж ні)	38,1	65,0	59,7	70,6
<i>У тому числі "Так"</i>	20,0	33,1	22,0	44,3
<i>У тому числі "Скоріше так, ніж ні"</i>	18,1	31,9	37,7	26,3
Нейтральна оцінка (<i>"І так, і ні"</i>)	27,5	18,9	23,3	13,1

Категорія	Січ. 2001 (%)	Чер. 2010 (%)	Лют. 2014 (%)	Гру. 2021 (%)
Негативні оцінки (Скоріше ні, ніж так + Ні)	32,5	14,4	12,3	14,6
<i>У тому числі "Ні"</i>	18,9	5,2	4,3	8,1
"Важко сказати"	1,9	1,7	4,7	1,7
РАЗОМ	100	100	100	100

Аналіз даних дозволяє констатувати стійку позитивну динаміку у самооцінці відчуття щастя населенням України протягом двох десятиліть.

1. Стрімке зростання позитивних оцінок: Сумарна частка осіб, які вважають себе щасливими ("Так" + "Скоріше так, ніж ні"), зросла з 38,1% у 2001 році до 70,6% у 2021 році, що є найвищим показником за період спостереження.

2. Антикризова стійкість: Хоча світова фінансова криза (2009–2010 рр.) та політична нестабільність (2014 р.) спричинили тимчасове зниження показників відносно пікових значень, населення демонструвало високий рівень психологічної адаптації. Наприклад, навіть у лютому 2014 року, частка позитивних оцінок залишалася значною (59,7%), що свідчить про домінування нематеріальних факторів у структурі відчуття щастя.

3. Зниження частки незадоволених: Частка осіб, які оцінили себе як нещасливих ("Скоріше ні, ніж так" + "Ні"), зменшилася з 32,5% у 2001 році до 14,6% у 2021 році. Це підтверджує загальне покращення соціально-психологічного клімату та суб'єктивного благополуччя в країні.

4. Зміщення у структурі позитиву: Звертає на себе увагу тенденція до зростання частки відповіді "Так" (категоричне відчуття щастя) з 20,0% у 2001 році до 44,3% у 2021 році. Це свідчить про посилення впевненості та задоволеності життям напередодні кризового періоду.

Таким чином, суб'єктивні показники відчуття щастя є важливими індикаторами, які демонструють, що якість життя значною мірою визначається не лише рівнем життя (доходами), але й умовами життя (психологічним станом, оптимізмом, соціальним середовищем).

Дані графіки дозволяють наочно простежити взаємозв'язок між об'єктивними показниками (доходи, зайнятість, HDI) та суб'єктивним сприйняттям благополуччя, що є особливо важливим при комплексній оцінці якості життя населення України. Отримані дані підтверджують необхідність включення суб'єктивних індикаторів до інтегральної моделі якості життя, оскільки вони є чутливими маркерами впливу макроекономічних та суспільно-політичних змін.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ I

У першому розділі розкрито теоретико-методичні засади дослідження якості життя населення, визначено її соціально-економічну сутність, основні підходи до оцінювання та фактори, що впливають на рівень життя в Україні. Проведений аналіз показав, що категорія «якість життя» є багатогранною економічною та соціальною характеристикою, яка відображає не лише матеріальний добробут населення, а й умови праці, побуту, дозвілля, доступ до соціальних послуг, рівень освіти та охорони здоров'я, а також суб'єктивні аспекти — відчуття щастя та самооцінку матеріального становища.

Встановлено, що на сучасному етапі розвитку суспільства якість життя формується під впливом комплексу економічних, соціальних і політичних чинників, а також залежить від індивідуального сприйняття населення свого добробуту. Зміни, що відбуваються у соціально-економічній сфері України, та орієнтація на європейські стандарти розвитку зумовлюють необхідність удосконалення теоретичних підходів до оцінювання якості життя.

У роботі підкреслено важливість використання Індексу людського розвитку (HDI/ІЛР) як міжнародно визнаного інтегрального показника, що поєднує тривалість життя, рівень освіти та дохід на душу населення. Включення HDI дозволяє проводити міжнародні порівняння та оцінювати довготермінові

тенденції розвитку людського капіталу, доповнюючи національні інтегральні індекси та забезпечуючи комплексну оцінку рівня життя.

Визначено, що для забезпечення комплексного вимірювання якості життя доцільно використовувати інтегральний індекс, який поєднує кількісні та якісні показники, нормовані в межах від 0 до 1, а також враховує суб'єктивні оцінки населення. Такий підхід дозволяє здійснювати міжрегіональні та міжнародні порівняння, аналізувати динаміку соціально-економічного розвитку та співвідношення об'єктивних і суб'єктивних вимірів добробуту.

Отже, якість життя є комплексним показником суспільного прогресу, що інтегрує економічні, соціальні, духовні та психологічні аспекти добробуту населення. Теоретичне узагальнення цієї категорії створює основу для подальшого моделювання та прогнозування рівня життя населення України, враховуючи як об'єктивні, так і суб'єктивні детермінанти, що буде предметом наступних розділів дослідження.

РОЗДІЛ II. АНАЛІЗ ДИНАМІКИ ТА ЧИННИКІВ ФОРМУВАННЯ ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

2.1. Зміни якості життя населення України в умовах повномасштабного вторгнення росії

Початок широкомасштабної збройної агресії Російської Федерації проти України 24 лютого 2022 року спричинив глибокі трансформації у всіх сферах суспільного життя, що безпосередньо вплинуло на рівень та якість життя населення. Війна стала потужним дестабілізуючим фактором, який призвів до порушення соціально-економічних процесів, масового переміщення населення, руйнування інфраструктури, падіння економічної активності, погіршення умов праці, охорони здоров'я, освіти та добробуту населення в цілому.

З початком повномасштабної війни Україна зіткнулася з безпрецедентною гуманітарною кризою. Мільйони громадян були змушені залишити свої домівки — як у межах країни, так і за її межами. За оцінками Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (UNHCR), понад 6 мільйонів українців стали біженцями за кордоном, а ще близько 5 мільйонів — внутрішньо переміщеними особами. Це призвело до значних диспропорцій у розподілі трудових ресурсів, зниження продуктивності праці та зростання навантаження на соціальну інфраструктуру приймаючих регіонів.

Масова міграція населення також спричинила зменшення чисельності робочої сили, що негативно позначилося на темпах відновлення економіки. Багато сімей залишилися розділеними, що призвело до зниження рівня соціальної стабільності та погіршення емоційного стану громадян.

Війна суттєво вплинула на макроекономічну ситуацію. У 2022 році реальний ВВП України скоротився на понад 29% порівняно з 2021 роком, що стало найгіршим показником за всю історію незалежності.

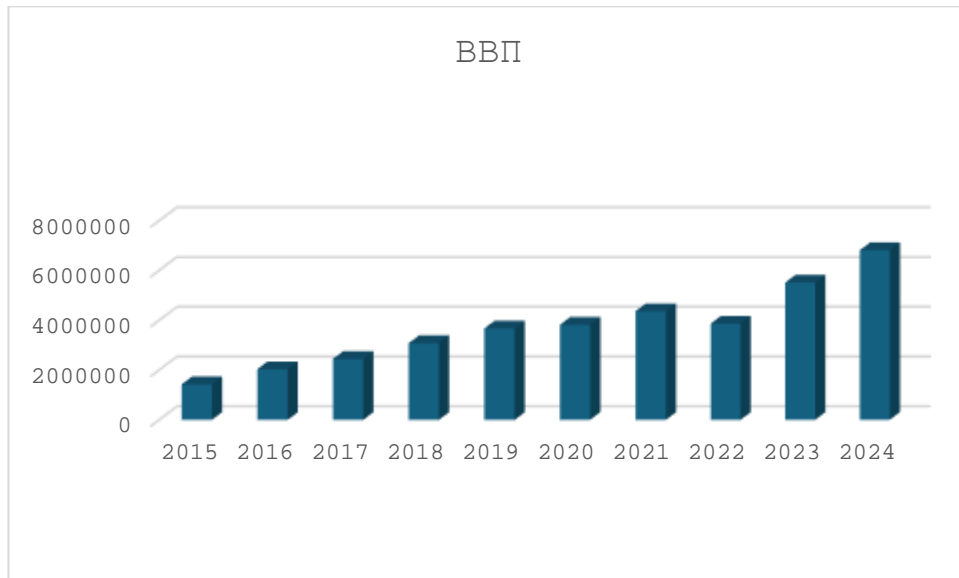

Рисунок 2.1. Динаміка ВВП України 2015 – 2024

Більшість промислових підприємств на сході та півдні країни зупинили роботу через бойові дії або окупацію, що призвело до втрати робочих місць і доходів населення.

Поряд із цим, зросли інфляційні процеси — ціни на продукти харчування, комунальні послуги, паливо та інші товари першої необхідності підвищилися у кілька разів. Це призвело до зниження купівельної спроможності населення та загального рівня добробуту.

Рівень безробіття у 2022 році, за оцінками Міжнародної організації праці, перевищував 30%, хоча офіційна статистика відображала нижчі показники через вимушену неповну зайнятість, міграцію та тінізацію ринку праці.

Разом з тим, уже у 2023–2024 роках намітилися ознаки поступового відновлення економічної активності — насамперед у галузях агропромислового комплексу, ІТ-секторі, логістиці, оборонній промисловості та сфері послуг. Проте рівень доходів населення залишається нижчим за довоєнний, а структура споживання домогосподарств змістилася у бік витрат на базові потреби.

Війна спричинила значні руйнування житлового фонду, транспортної, енергетичної та соціальної інфраструктури. За даними Світового банку, загальна вартість прямих збитків від руйнувань на початок 2024 року перевищила 150 млрд доларів США. Зруйновані або пошкоджені сотні тисяч житлових будинків, тисячі шкіл, лікарень, дитячих садків, доріг та мостів.

Проблеми з енергопостачанням, особливо під час зимових періодів, негативно позначилися на якості життя населення, зумовивши енергетичну нестабільність, перебої з теплом і водою. Відновлення критичної інфраструктури стало одним із головних завдань державної політики, проте значна частина територій і досі потребує масштабних ремонтно-відновлювальних робіт.

Війна створила надзвичайне навантаження на систему охорони здоров'я. Частина медичних закладів була зруйнована або вимушено евакуйована, що обмежило доступ до медичної допомоги в прифронтових регіонах. Паралельно з цим зросла кількість випадків психічних розладів, пов'язаних із воєнним стресом, тривогою, втратою близьких і невизначеністю майбутнього.

За оцінками ВООЗ, понад 9 мільйонів українців можуть потребувати психосоціальної підтримки. Уряд спільно з міжнародними партнерами розробляє програми з розширення доступу до психологічної допомоги, проте їхня реалізація поки не може задовольнити потреби всього населення.

Війна суттєво порушила навчальний процес. У період активних бойових дій школи працювали дистанційно або частково офлайн, багато навчальних закладів зазнали руйнувань. Погіршилися умови для здобуття якісної освіти, особливо у сільських регіонах та серед дітей переміщених сімей. Це створює ризики для формування людського капіталу, який є одним із ключових факторів довгострокового економічного розвитку країни.

Попри всі труднощі, опитування міжнародних і національних соціологічних центрів свідчать, що рівень суспільної згуртованості, довіри до Збройних Сил, волонтерів і місцевих громад зріс. Це частково компенсує негативний вплив економічних і соціальних факторів на сприйняття якості життя. Однак загальні індекси задоволеності життям залишаються на мінімальному рівні — переважна частина населення оцінює свій матеріальний стан як незадовільний.

Таким чином, повномасштабна війна з 2022 року спричинила суттєве погіршення більшості показників, що формують якість життя населення України. Економічна, демографічна та гуманітарна ситуація залишаються складними, хоча

спостерігаються окремі ознаки адаптації та відновлення. Збереження соціальної стабільності та покращення добробуту потребують комплексного підходу, який враховує як матеріальні, так і нематеріальні аспекти життя громадян — безпеку, здоров'я, освіту, зайнятість, соціальні гарантії та можливості самореалізації. Подальше дослідження якості життя має спиратися на кількісне моделювання змін інтегрального індексу добробуту з урахуванням регіональних відмінностей і впливу зовнішніх шоків.

2.2. Стан і тенденції зміни рівня і якості життя населення України

Було здійснено детальніше дослідження рівня та якості життя населення України, спираючись на офіційну статистичну інформацію, надану українськими органами влади, а також на результати вибіркового дослідження Національної служби статистики України. Для аналізу використовувалися дані з офіційного джерела «Соціальні показники рівня життя населення» [20], результати вибіркового опитувань Держради України [19; 111], а також інші альтернативні методи розрахунку. У статистичних дослідженнях [21] рівень та якість життя населення оцінюється за такими складовими:

- макроекономічні показники;
- демографічна ситуація;
- охорона здоров'я та безпека;
- освіта;
- зайнятість населення;
- матеріальне забезпечення населення;
- структура і рівень особистого споживання;
- житлові умови;
- пенсійне забезпечення;
- соціальна напруженість.

Розглянемо стан рівня та якості життя населення України через призму деяких із зазначених компонентів.

За період 2014–2024 рр. в Україні спостерігалася стійка тенденція до зменшення чисельності населення, що є однією з ключових складових оцінки

рівня та якості життя населення. Демографічні зміни впливають на доступ до ресурсів, трудовий потенціал, соціальні та житлові умови. На початок 2014 року чисельність населення становила приблизно 45,97 млн осіб. У наступні роки відбулося поступове скорочення: до 44,96 млн осіб у 2019 році, до 44,30 млн у 2021 році. У 2022 році, внаслідок повномасштабної агресії Росії, втрати територій та масової міграції, чисельність населення знизилася до приблизно 41,05 млн осіб, а у 2023 році — до ~37,73 млн осіб. Стан на 2024 рік оцінюється приблизно у 37,86 млн осіб.

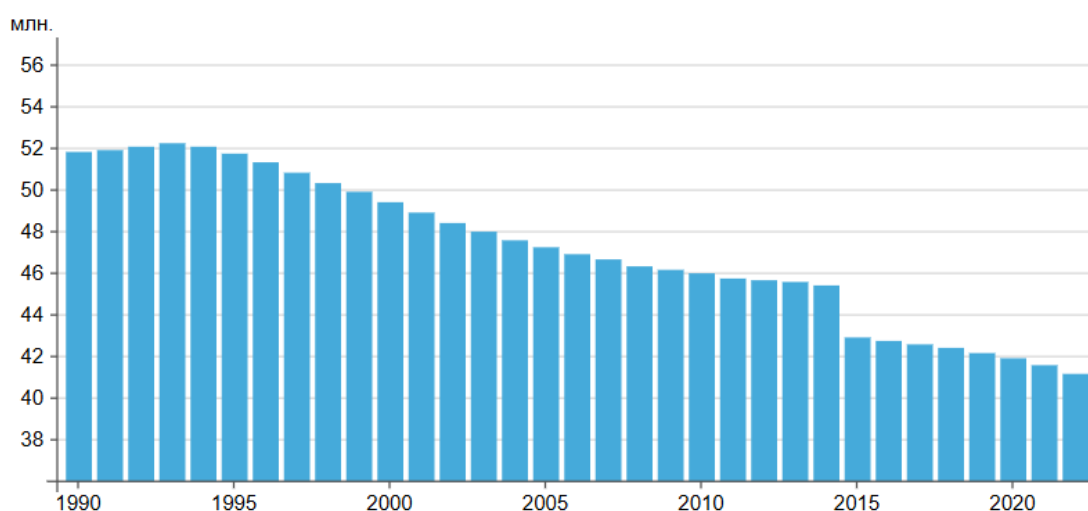

Рисунок 2.2 Динаміка зміни чисельності населення України

Аналіз демографічної структури показує, що традиційно жінок більше, ніж чоловіків. Наприклад, на 2023 рік жінки становили приблизно 53,5 % ($\approx 20,19$ млн осіб), чоловіки — 46,5 % ($\approx 17,54$ млн осіб). Це означає, що на 1000 чоловіків припадало близько 1150–1160 жінок, що зберігає тенденцію останніх десятиліть. Такий гендерний дисбаланс впливає на народжуваність, зайнятість та соціальні навантаження.

Скорочення чисельності населення відбувається як через природне скорочення (перевищення смертності над народжуваністю), так і через міграційні процеси. Війна 2022 року значно прискорила ці процеси: масова міграція, внутрішнє переміщення та втрата частини територій посилили демографічну кризу. Зменшення працездатного населення у поєднанні зі

старінням населення створює додаткове навантаження на пенсійні та соціальні системи.

Зменшення населення впливає і на матеріально-соціальні показники якості життя. Менше населення означає зменшення споживання, зменшення обсягу внутрішнього ринку, падіння інвестицій та продуктивності економіки. Війна також погіршила житлові умови, призвела до руйнування інфраструктури та житла, вимушеного переселення та евакуації населення. Дисбаланс між чоловіками та жінками у працездатному віці підсилює соціальні ризики та ускладнює відновлення економіки.

Молоде населення скорочується, що впливає на ринок праці та освітню систему. Менше дітей і молоді — менше випускників шкіл та вищих навчальних закладів, що довгостроково погіршує розвиток людського капіталу. Разом із військовими втратами та міграційними потоками це створює серйозні виклики для зайнятості та економічної активності.

Тенденції останніх десяти років показують: тривале скорочення населення, старіння населення, збільшення соціального навантаження на працюючих, погіршення житлових умов і зростання соціальної напруженості. Прогноз на найближчі роки свідчить, що без активних демографічних і соціально-економічних заходів чисельність населення може продовжувати зменшуватися, що матиме довгострокові наслідки для якості життя.

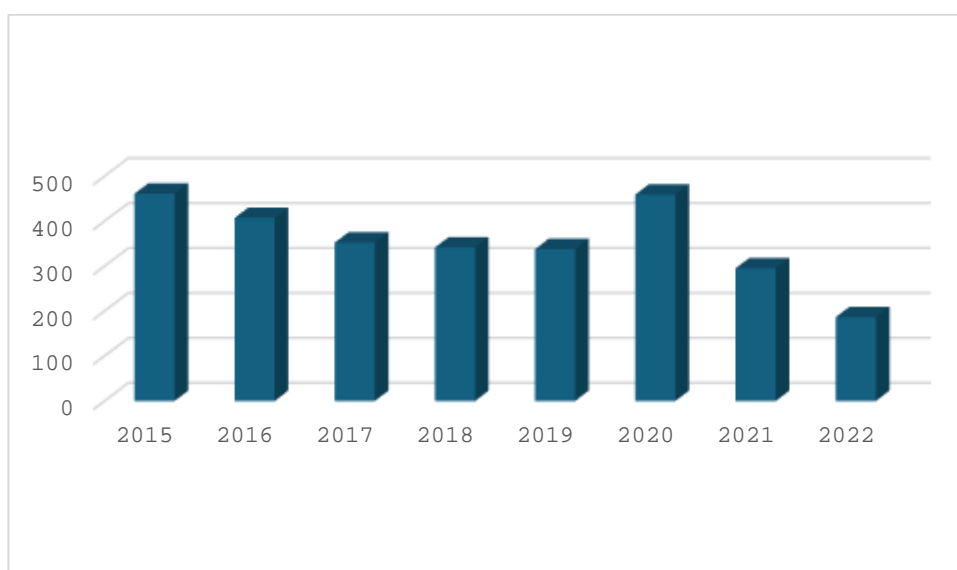

Рисунок 2.3. Рівень безробіття в Україні 2015 – 2024

За період 2014–2024 рр. стан зайнятості та рівень безробіття в Україні зазнали суттєвих коливань, що безпосередньо впливали на рівень і якість життя населення. Безробіття є одним із ключових соціально-економічних індикаторів, оскільки воно визначає фінансову стабільність домогосподарств, рівень споживання та соціальну напруженість.

У 2014 році рівень безробіття в Україні, за методологією Міжнародної організації праці, становив приблизно 9,7 %, а кількість зареєстрованих безробітних сягала 458,6 тис. осіб. Цей період характеризувався зростанням економічної нестабільності, початком збройного конфлікту на сході країни та кризою на ринку праці. У наступні роки, до 2019 р., рівень безробіття коливався в межах 8,6–10 %, а кількість зареєстрованих безробітних знижувалася до 338,2 тис. осіб. Така тенденція була пов'язана із стабілізацією економіки, поліпшенням макроекономічних показників та частковим відновленням ринку праці.

У 2020 році, під час пандемії COVID-19, відбулося тимчасове збільшення безробіття: офіційно зареєстрованих безробітних налічувалося 459,2 тис. осіб. Вплив пандемії проявився через обмеження діяльності підприємств, тимчасове скорочення робочих місць та введення карантинних заходів, що обмежило мобільність та зайнятість населення.

Ситуація кардинально змінилася з початком повномасштабної війни Росії проти України у 2022 році. На початку червня 2022 р. на одне вільне робоче місце претендувало близько 12 безробітних, що значно перевищує показник червня 2021 р., коли на одне місце претендували лише 5 осіб. Це свідчило про різке підвищення конкуренції за робочі місця та посилення соціальної напруженості на ринку праці.

За даними Державної служби зайнятості, протягом 2022 р. кількість зареєстрованих безробітних становила майже 868 тис. осіб, що на 27 % менше, ніж у 2021 р. Одночасно допомогу через безробіття отримували майже 245 тис. осіб, що на 29 % менше, ніж у попередньому році. Зменшення офіційно зареєстрованих безробітних пояснюється тим, що значна частина працездатного

населення була змушена припинити підприємницьку діяльність або перейти у неоплачувану відпустку, а також переміститися до інших регіонів чи за кордон.

У січні 2023 р. послугами центрів зайнятості скористалися 252 тис. осіб, з яких 214 тис. були офіційно зареєстрованими безробітними. Допомогу отримували 110,9 тис. осіб. Протягом цього періоду середня тривалість пошуку роботи скоротилася з 112 до 91 дня, що відображає регіональні відмінності та швидку адаптацію частини населення до нових умов. Станом на 1 лютого 2023 р. зареєстрованими безробітними були 166 тис. осіб: 30 % чоловіків та 70 % жінок. За віковими групами: до 35 років — 23 %, 35–44 роки — 29 %, 45–55 років — 29 %, старше 55 років — 19 %. За рівнем освіти 45 % мали вищу освіту, 36 % — професійно-технічну, 19 % — загальну середню.

Таким чином, аналіз показує, що на ринку праці України за 2014–2024 рр. спостерігалася складна ситуація: зростання безробіття у кризові періоди, скорочення офіційної реєстрації у 2022 р. через війну та зміни структури зайнятості населення. Ці процеси негативно впливають на рівень доходів домогосподарств, споживчу активність, соціальну стабільність та загальний рівень і якість життя населення. Для подолання цих викликів необхідно здійснювати комплексну політику зайнятості, включно зі стимулюванням працевлаштування, перекваліфікацією населення, підтримкою малого та середнього бізнесу, а також інтеграцією переміщених та мобілізованих осіб у ринок праці.

Для подальшого аналізу рівня та якості життя населення розглянемо динаміку індексу інфляції та реальної заробітної плати. Забезпечення належного рівня життя та його поступове підвищення є одним із ключових стратегічних завдань будь-якої держави в сучасних умовах. Це зумовлено тим, що існують істотні відмінності у рівні та якості життя в різних країнах світу, що проявляється через показники доходу на душу населення, рівень заробітної плати, розмір пенсій та соціальних виплат.

В Україні протягом багатьох років вирішення проблеми бідності та підвищення рівня життя населення залишалося пріоритетним завданням

державної політики. Однак суттєвого прогресу у подоланні цих проблем досягти не вдалося. Значна частина населення продовжує жити за межею бідності, а їхні місячні доходи часто є недостатніми для задоволення базових потреб. У поєднанні з високим рівнем диференціації доходів це спричинило підвищену соціальну напругу в суспільстві.

Незважаючи на певний прогрес у зменшенні частки населення, що живе за межею бідності, економіка України зазнала значних втрат через чергову економічну кризу, спершу пов'язану з пандемією COVID-19, а згодом – з війною. Це негативно впливає на доходи громадян: із зростанням інфляції реальні доходи зменшуються, а державні виплати та пенсії лише індексуються, тоді як купівельна спроможність гривні падає швидшими темпами, що спричиняє подальше зростання бідності.

Проблемами забезпечення гідного рівня життя та підвищення якості життя населення активно займаються численні вчені в Україні та за кордоном. Так, у своїх роботах Лібанова проводить аналіз соціально-демографічних показників України та пропонує своєчасні шляхи подолання проблеми бідності. Ш. Рябека досліджує розвиток формування та змін класифікаційних систем відповідно до сучасних потреб, оцінюючи соціально-демографічні тенденції.

Крім того, такі науковці, як В. Геєць, В. Мандибура, Л. Шевченко та інші, здійснили ґрунтовні дослідження категорій рівня та якості життя. Одним із ключових індикаторів рівня життя в країні залишається місячна мінімальна заробітна плата, яка відображає фінансові можливості населення та його здатність задовольняти базові потреби.

Проаналізуємо динаміку цього показника в Україні, останні п'ять років. У таблиці 2.4 наведено розмір мінімальної місячної заробітної плати (МЗП) в Україні з 1 січня 2020 року по теперішній час.

Таблиця 2.4. Розмір мінімальної місячної заробітної плати

Період часу зміни розміру	Розмір	ЗМІН
ММЗП	ММЗП	А ММЗП, грн

01.01.2020	4 723 грн	+0
01.09.2020	5 000 грн	+277
01.01.2021	6 000 грн	+ 1000
01.12.2021	6 500 грн	+ 500
01.01.2022	6 500 грн	+0
01.10.2022	6 700 грн	+ 200
01.01.2023	6 700 грн	+0
01.01.2024	7 100 грн	+ 400
01.04.2024	8 000 грн	+ 900

Протягом 2020–2024 рр. середня місячна заробітна плата в Україні демонструвала поступове зростання. На початку 2020 р. вона становила 4 723 грн, а вже у вересні 2020 р. зросла до 5 000 грн, що відображає політику поступового підвищення доходів населення.

У 2021 р. спостерігалось значне зростання: з 6 000 грн у січні до 6 500 грн у грудні. У 2022 р. середня зарплата дещо зросла до 6 700 грн, незважаючи на економічні виклики, пов'язані з війною та інфляційним тиском.

Протягом 2023 р. показник залишався на рівні 6 700 грн, що свідчить про відносну стабільність середніх доходів у номінальному вимірі. У 2024 р. відбулося два підвищення: до 7 100 грн у січні та до 8 000 грн у квітні, що демонструє намір держави компенсувати вплив інфляції та підтримати реальні доходи населення.

Таким чином, за останні 5 років середня заробітна плата зросла на 3 277 грн (з 4 723 грн до 8 000 грн), або приблизно на 69 %, що свідчить про

помітне покращення номінальних доходів населення, хоча реальне зростання купівельної спроможності залежить від рівня інфляції.

Наведений графік (Рисунок 2.4) ілюструє динаміку двох ключових макроекономічних індикаторів, що визначають купівельну спроможність та матеріальний рівень життя населення: індекс інфляції (оранжева лінія) та індекс реальної заробітної плати (блакитна лінія) за період 2014–2024 рр. (у відсотках до попереднього року).

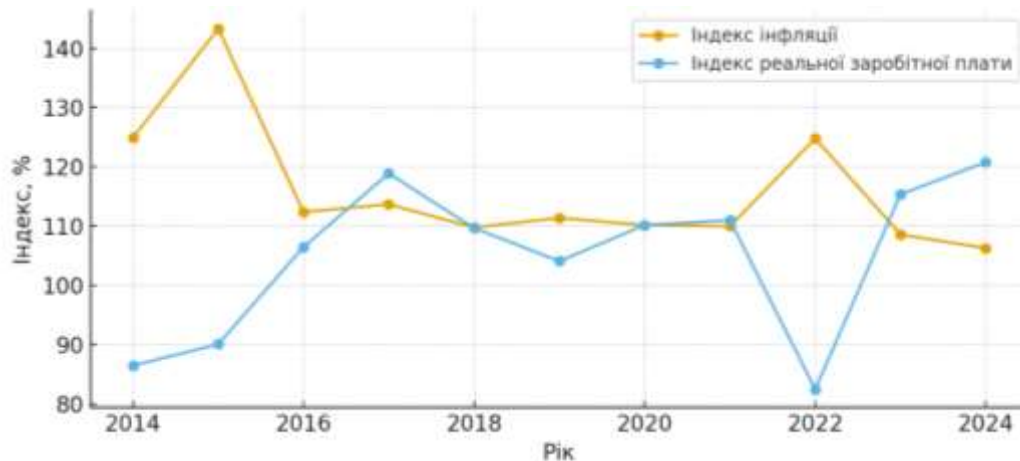

Рисунок 2.4. Динаміка індексів інфляції та реальної заробітної плати в Україні (2014–2024 рр.)

Криза 2014–2015 рр.: Різке падіння купівельної спроможності:

У 2014–2015 роках зафіксовано найвищий рівень інфляції з піком близько 143% у 2015 році. Цей період супроводжувався катастрофічним падінням реальної заробітної плати, яка опустилася до найнижчого значення — близько 86% у 2014 році та 90% у 2015 році. Це свідчить про значне зниження матеріального рівня життя населення внаслідок економічної рецесії та девальвації.

Протягом 2016–2017 років відбувається стрімке відновлення реальної заробітної плати, яка зростає значно швидше за інфляцію, перевищуючи позначку 115% у 2017 році. Це був період компенсаційного зростання після кризи, коли доходи населення почали наздоганяти ціни. Інфляція в цей час знижується, але залишається вищою за 110%.

У Період стабілізації (2018–2021 рр.) обидва індекси зближуються і коливаються близько 110%. Індекс реальної заробітної плати тримається на рівні,

близькому до інфляції або трохи вище, що вказує на помірне, але стабільне зростання купівельної спроможності.

Повномасштабна агресія (2022–2024 рр.). У 2022 році спостерігається різкий стрибок інфляції (близько 125%), спричинений повномасштабним вторгненням та руйнуванням економіки. Це призвело до найбільшого падіння реальної заробітної плати за весь період (близько 82%), що вказує на катастрофічне зниження матеріального рівня життя.

У 2023–2024 роках прогнозується потужне відновлення реальної заробітної плати, яка, ймовірно, зросте до 116–120%, що свідчить про компенсаційну реакцію ринку праці та повернення до зростання доходів, тоді як інфляція стабілізується нижче 110%.

Графік чітко ілюструє, що рівень життя населення України є надзвичайно чутливим до зовнішніх шоків (криза 2014–2015 рр. та 2022 р.). Періоди високої інфляції завжди супроводжуються різким падінням реальної заробітної плати (зниженням купівельної спроможності), проте після криз економіка демонструє здатність до швидкого компенсаційного відновлення доходів.

Аналіз взаємозв'язку між цими індексами є критично важливим, оскільки реальна заробітна плата є відображенням того, наскільки номінальна зарплата зростає швидше або повільніше, ніж ціни.

На жовтень 2022 року спостерігалось суттєве підвищення цін у різних сферах споживання. Так, ціни на продовольчі товари зросли на 32,7 %, вартість одягу та взуття підвищилася на 6,8 %, ціни на житло та комунальні послуги зросли на 5,6 %, а побутова техніка та предмети домашнього вжитку подорожчали на 25,5 % [29]. Серед послуг найбільше подорожчали транспортні — на 39,3 %, послуги охорони здоров'я зросли на 17,6 %, освітні послуги — на 9,8 %, а послуги зв'язку — на 11 %. У результаті, реальні заробітні плати населення у цей період зменшилися на 17,7 %, що негативно вплинуло на купівельну спроможність та рівень життя українців.

Аналіз рівня та якості життя населення України неможливо проводити без врахування стану ринку праці. Ситуація з безробіттям є одним із ключових

соціально-економічних показників, що відображає не лише економічну стабільність країни, а й соціальну захищеність громадян. Станом на початок 2022 року, у середньому на одне вільне робоче місце претендувало 12 безробітних, що більш ніж удвічі перевищувало показник попереднього року. За даними Державної служби зайнятості, у 2022 році кількість зареєстрованих безробітних становила майже 868 тисяч осіб, з яких близько 245 тисяч отримували допомогу через безробіття. Однак офіційна статистика не включає осіб, які були змушені припинити підприємницьку діяльність, а також найманих працівників, відправлених у неоплачувану відпустку.

У 2023 році послугами центрів зайнятості скористалися 252 тисячі осіб, з яких 214 тисяч були зареєстрованими безробітними, а допомогу отримали понад 110 тисяч осіб. За віковим розподілом більшість зареєстрованих безробітних належали до групи 35–55 років, при цьому 45 % мали вищу освіту, 36 % — професійно-технічну, а 19 % — загальну середню освіту. Гендерний розподіл показує, що серед зареєстрованих безробітних переважали жінки (близько 70 %). Ці дані свідчать, що, незважаючи на певні позитивні тенденції у зменшенні кількості безробітних, соціальна напруга залишається високою, особливо у регіонах, де економічна активність обмежена через війну або віддаленість територій.

Показники доходів населення та заробітної плати безпосередньо впливають на рівень життя. Протягом останніх років в Україні спостерігалось поступове зростання середньої та мінімальної заробітної плати. Так, середня заробітна плата на початку 2020 року становила 4 723 грн, а на початку 2024 року зросла до 7 100 грн, а у квітні 2024 року досягла 8 000 грн. Мінімальна заробітна плата також демонструвала стійку тенденцію до підвищення, що свідчить про намагання держави забезпечити базовий рівень доходів населення. Проте високий рівень інфляції значно знижував реальну купівельну спроможність громадян. Наприклад, у жовтні 2022 року ціни на продовольчі товари зросли на 32,7 %, на одяг та взуття — на 6,8 %, на житло та комунальні послуги — на 5,6 %, на побутову техніку та предмети домашнього вжитку — на 25,5 %, а послуги

транспорту подорожчали на 39,3 %. Реальні заробітні плати знизилися на 17,7 %, що відобразилося на рівні життя та споживчих можливостях населення.

Не менш важливою складовою якості життя є охорона здоров'я. Доступна та якісна медицина є необхідною умовою особистісного, суспільного та економічного розвитку. Протягом багатьох років основною перевагою системи охорони здоров'я в Україні було надання послуг безкоштовно. Проте обмежене державне фінансування призводило до того, що більша частина коштів спрямовувалася на оплату праці медичного персоналу та комунальні послуги закладів охорони здоров'я, тоді як на безпосереднє надання медичних послуг, закупівлю обладнання та модернізацію інфраструктури виділялося менше третини бюджету. З початку 2000-х років частка приватного фінансування системи охорони здоров'я зростає, досягнувши у 2022 році 54,5 %, при цьому понад 97 % цих коштів надходило від домогосподарств. Пандемія COVID-19 та війна значно збільшили навантаження на систему охорони здоров'я, що потребувало додаткових витрат на забезпечення медичних закладів та підтримку населення.

Освіта є ще одним важливим чинником соціального та економічного розвитку, що визначає рівень професійної підготовки населення та його конкурентоспроможність на ринку праці. Протягом останніх років українська освітня система зазнала низки змін, спрямованих на підвищення якості навчання, модернізацію закладів та розвиток компетенцій учнів і студентів. Впровадження реформ та цифрових технологій у навчальний процес, підвищення кваліфікації педагогів та оновлення навчальних програм дозволили покращити підготовку майбутніх фахівців.

Водночас нерівномірний доступ до освіти, обмежене фінансування та руйнування частини навчальної інфраструктури через війну обмежували можливості населення здобути престижні професії та стабільний дохід. Якісна освіта залишається важливим чинником зменшення ризиків безробіття, формування конкурентоспроможного людського капіталу та підвищення рівня та якості життя населення.

Якість життя в Україні 2025 р.

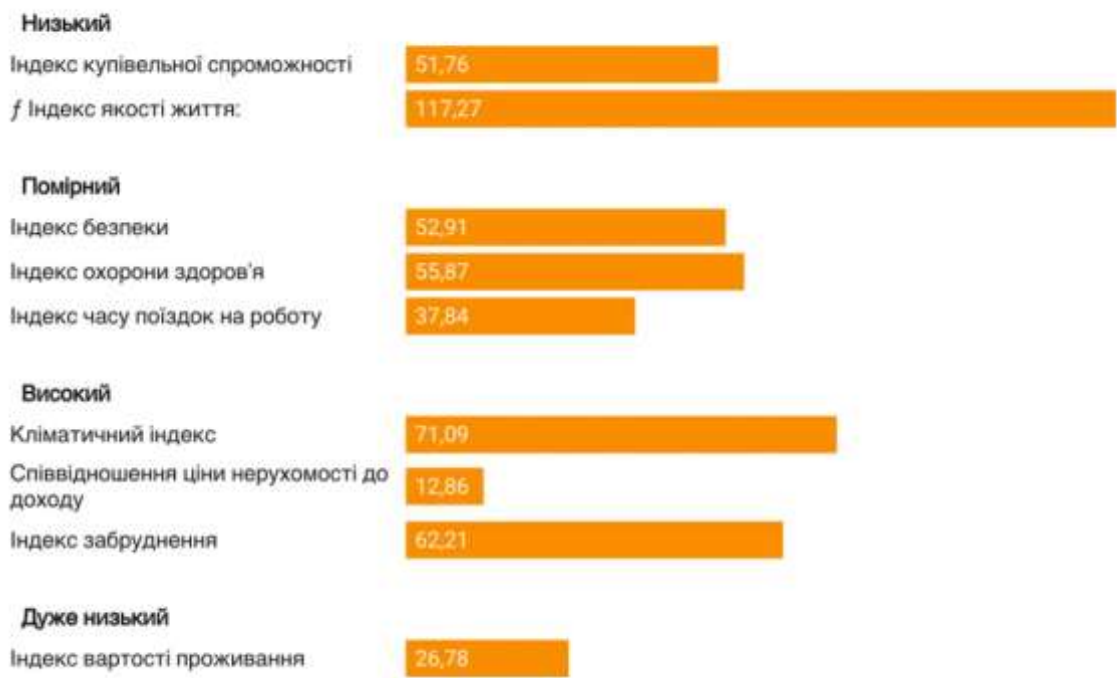

Рисунок 2.5 Якість життя населення України 2025р

Таким чином, стан ринку праці, рівень доходів, доступність охорони здоров'я та якісна освіта є взаємопов'язаними чинниками, що визначають рівень та якість життя українського населення. Підвищення заробітної плати, зменшення безробіття, забезпечення доступної та ефективної медицини, а також модернізація системи освіти створюють умови для стабільного соціально-економічного розвитку країни та підвищення добробуту громадян.

2.3. Аналіз структурних нерівностей та соціальної диференціації населення.

Соціальна диференціація населення та нерівність доходів є ключовими чинниками, що впливають на рівень та якість життя громадян. Вони визначають доступ людей до базових ресурсів — освіти, охорони здоров'я, житла, соціальних послуг та матеріальних благ. Високий рівень економічної нерівності знижує соціальну згуртованість, підвищує ризики бідності та обмежує можливості населення для самореалізації.

Для оцінки нерівності доходів застосовуються різноманітні теоретичні моделі та показники. Одним із найпоширеніших є коефіцієнт Джині, який

характеризує відхилення фактичного розподілу доходів від ідеально рівного. Значення коефіцієнта коливається від 0 (повна рівність, коли всі мають однаковий дохід) до 1 (максимальна нерівність, коли весь дохід належить одній особі). Коефіцієнт Джині широко використовується у соціально-економічних дослідженнях для порівняння нерівності між країнами та регіонами, а також для аналізу динаміки соціальної справедливості у часі.

Для візуалізації розподілу доходів застосовується крива Лоренца. Вона відображає накопичений відсоток доходів населення у порівнянні з накопиченим відсотком населення. Лінія ідеальної рівності, яка проходить під кутом 45° , демонструє рівномірний розподіл доходів. Чим більша площа між кривою Лоренца та цією лінією, тим вищий рівень економічної нерівності. Коефіцієнт Джині фактично обчислюється як відношення цієї площі до загальної площі під лінією ідеальної рівності.

Крім коефіцієнта Джині, у практиці соціально-економічного аналізу використовуються й інші показники нерівності:

- Індекси концентрації доходів, що дозволяють оцінити, яка частка загального доходу належить певній частині населення.
- Співвідношення доходів 10% найбагатших до 10% найбідніших або квінтільні співвідношення.
- Відсоток населення, що живе за межею бідності, який показує, яка частина населення не має достатніх доходів для забезпечення базових потреб.

В Україні соціальна нерівність має стійкі регіональні та демографічні особливості. Великі міста та економічно активні регіони характеризуються вищими доходами населення, тоді як у сільській місцевості, у постраждалих від війни або економічно слабких регіонах доходи значно нижчі. Пандемія COVID-19 та повномасштабне вторгнення Росії у 2022 році посилили нерівність: зросла частка населення, що живе за межею бідності, і значно збільшилася соціальна диференціація доходів.

Теоретичний аналіз нерівності дозволяє робити висновки щодо причин і наслідків соціальної диференціації. З одного боку, нерівність стимулює економічну конкуренцію та інновації; з іншого — надмірна нерівність обмежує доступ до соціальних благ і ресурсів, підвищує соціальну напругу та погіршує загальний рівень і якість життя населення.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ II

Проведене дослідження стану та тенденцій зміни рівня й якості життя населення України у період 2014–2024 років, із особливим акцентом на наслідках повномасштабної військової агресії, дозволяє зробити узагальнюючий висновок, що війна виступила системним екзогенним шоком, який спричинив глибоку трансформацію показників добробуту. Насамперед, економічні індикатори, що формують Рівень життя, зазнали катастрофічного впливу: падіння реального ВВП на понад 29% у 2022 році, стрімка інфляція та різке зниження реальної заробітної плати (до 82% у 2022 році) призвели до значного погіршення купівельної спроможності та зростання бідності. Водночас Умови життя були суттєво підірвані руйнуванням критичної інфраструктури, енергетичними проблемами та безпрецедентною демографічною кризою — масовою міграцією та зростанням безробіття (понад 30% фактично), що посилює соціальну напруженість та дисбаланс на ринку праці.

Попри ці об'єктивні втрати, аналіз суб'єктивних індикаторів (відчуття щастя) виявив високий рівень психологічної стійкості та соціальної згуртованості суспільства, що частково компенсує негативний вплив економічних чинників. Хоча спостерігаються ознаки компенсаційного відновлення реальної заробітної плати у 2023–2024 роках, загальні виклики, пов'язані з нерівністю доходів, дефіцитом людського капіталу та потребою у відновленні соціальної інфраструктури, залишаються критичними. Демографічна ситуація свідчить про зменшення чисельності населення, зростання середнього віку та збереження дисбалансу між кількістю чоловіків і жінок. Аналіз ринку праці показав коливання рівня безробіття, зростання

соціальної напруги та значну диференціацію можливостей працевлаштування залежно від регіону та економічної активності.

Дослідження доходів, заробітної плати, інфляції, а також стану охорони здоров'я та освіти дозволяє зробити висновок, що економічна нерівність і обмежений доступ до базових соціальних послуг залишаються ключовими чинниками, що впливають на якість життя населення.

Загалом, другий розділ дозволяє визначити основні тенденції, проблеми та ризики, що впливають на якість життя населення України, і створює логічний перехід до розрахункової частини дослідження.

РОЗДІЛ III МОДЕЛЮВАННЯ ІНДЕКСУ ЯКОСТІ ЖИТТЯ ЯК ОБ'ЄКТИВНИЙ ПОКАЗНИК ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

3.1 Підходи до вимірювання якості життя населення в окремих країнах.

Проблема оцінки якості життя набуває особливої актуальності та є предметом підвищеної уваги з боку міжнародних організацій (зокрема, ООН), національних урядів та експертних кіл. Яскравим прикладом інституціоналізації цього питання є створення, за ініціативою Президента Франції, Комісії з вимірювання економічних досягнень і соціального прогресу. Розроблені цією Комісією рекомендації активно використовуються урядами різних країн для цілей стратегічного планування та моніторингу соціально-економічного розвитку.

Незважаючи на високий рівень розвитку сучасних світових систем оцінки якості життя (Таблиця 3.1.), існує важлива методологічна проблема: ці універсальні інструменти часто є надто генералізованими. Це ускладнює або робить неможливим їх ефективне застосування та адаптацію для детального аналізу та моніторингу на рівні окремих регіонів у межах однієї країни.

Оцінювання рівня та якості життя на глобальному рівні передбачає використання комплексу взаємодоповнюючих індикаторів, які поділяються на кількісні та якісні. Кількісні індикатори охоплюють об'єктивні, вимірювані економічні та соціальні аспекти. До них належать показники валового національного продукту або національного доходу у розрахунку на особу, рівень і диференціація доходів у суспільстві, обсяги та структура споживання матеріальних благ і послуг, а також рівень зайнятості населення. Ці індикатори є незамінними для об'єктивної оцінки матеріальних складових добробуту.

Проте, досягнення суспільного прогресу не може бути виміряне виключно економічними показниками, незважаючи на їхню відносну простоту збору та інтерпретації. Якісні показники є не менш важливими, оскільки вони відображають умови, що формують суб'єктивне благополуччя та немонетарні аспекти життя. Сюди відносяться такі складові, як умови праці, якість побуту та можливості для дозвілля особи. Таким чином, повноцінна оцінка якості життя

вимагає комплексної інтеграції як кількісних економічних, так і якісних соціальних індикаторів.

Таблиця 3.1. Світові системи оцінки якості життя

Назва	Суб'єкт, який здійснює розрахунок	Принцип розрахунку	Індикатори	Кількість охоплених країн
Загально-методологічна концепція стандартів і якості життя	Науково-академічне співтовариство в цілому	Розмежування макроекономічних показників та соціологічних індикаторів	ВВП на одну особу населення, індекс споживчих цін, споживчий кошик, видатки домогосподарств, GFK кошик, рівень бідності, нерівність у доходах, задоволеність життям і щастя, депривація, оптимізм щодо майбутнього тощо	Залежно від академічних завдань
Індекс якості життя EIU	Дослідницька організація Economic Intelligence Unit	Рівнозначне врахування кількісних і суб'єктивних показників	Здоров'я, сім'я, громадське життя, матеріальне благополуччя, політична стабільність і безпека, клімат, гарантія зайнятості, політична свобода, гендерна рівність	111
Методологія ЄС European Statistical System Committee	Європейський комітет статистичних систем	Рівнозначне врахування кількісних і суб'єктивних показників	Матеріально-побутові умови, продуктивна чи основна активність, здоров'я, освіта, дозвілля (відпочинок) та соціальні комунікації (взаємодія), економічна та фізична безпека, державне управління (влада) та основні права, природа та навколишнє середовище, загальне сприйняття життя	
Індекс якості життя International Living	Журнал International Living	Рівнозначне врахування кількісних і суб'єктивних показників	Вартість життя, культура, економіка, довкілля, свобода, здоров'я, інфраструктура, безпека та ризик, клімат	190

Європейський моніторинг якості життя	Європейська фундація покращення життя та умов праці	Соціологічне обстеження якості життя	Здоров'я, зайнятість, депривації (позбавлення) за доходами, освіта, сім'я, соціальна участь, житло, навколишнє середовище, транспорт, безпека, відпочинок, задоволеність життям	34
Better Life Initiative	ОЕСР	Інтегральна оцінка параметрів	Житлові умови, доходи, зайнятість, освіта, екологія, здоров'я, ефективність управління, суспільне життя, безпека, задоволеність умовами життя	34

Національні методології оцінки якості життя розробляються таким чином, щоб, зберігаючи компаративність на міжнародному рівні, вони обов'язково відображали унікальні історичні передумови та специфіку сучасного розвитку кожної конкретної держави. Ці системи, порівняно з глобальними інструментами, забезпечують глибше та інформативніше розуміння поточних потреб громадян, охоплюючи широкий спектр чинників, які формують контекст їхнього життя: економічні, соціальні, екологічні та духовні аспекти. Різноманіття підходів, які застосовуються окремими країнами до вимірювання якості життя, систематизовано у Таблиці 3.2.

Таблиця 3.2. Напрями вимірювання якості життя

Країна	Напрями оцінювання	Кількість індикаторів оцінювання
Нова Зеландія	Одинадцять напрямів оцінювання: рівень життя; економічний розвиток; населення; здоров'я; знання і вміння; навколишнє середовище; безпека; житлові умови; міський спосіб життя; громадянські й політичні права; соціальні мережі	186 одиничних показників
Канада	Канадський індекс благополуччя (Canadian Index of Wellbeing) розраховується за 8 напрямками: громадське життя; демократична участь; освіта; довкілля; здоров'я, дозвілля і культура; рівень життя; використання часу	64 показники

Велика Британія	Чотирнадцять напрямів оцінювання: економічна ефективність, інвестиції; зайнятість; бідність і соціальне відторгнення; освіта; здоров'я; житло; рівень злочинності; зміна клімату; якість повітря; безпека дорожнього руху; якість річкової води; дика природа; параметри землекористування; відходи	19 показників
Сполучені Штати Америки	13 напрямів оцінювання: рівень життя; зайнятість; умови праці; демографічна ситуація; охорона здоров'я; освіта; навколишнє середовище; соціальне забезпечення; житлові умови; культура; відпочинок і розваги; транспортне забезпечення; національна оборона; правовий захист	31 показник

Аналіз національних підходів до вимірювання якості життя у різних країнах підтвердив високий ступінь гнучкості та адаптованості більшості розроблених методик до специфіки та особливостей розвитку конкретних держав. Крім того, значна частина цих національних систем включає можливість проведення оцінки якості життя не лише на загальнодержавному, але й на регіональному рівні.

Незважаючи на цю внутрішню адаптивність, напрямки, за якими здійснюється аналіз, залишаються більшою чи меншою мірою універсалізованими та узгодженими з міжнародними системами оцінювання. Така уніфікація забезпечує можливість інтегрувати міжнародний контекст в оцінку та проводити часткові міжкраїнові та міжрегіональні порівняння.

3.2. Методологія визначення індексу якості життя населення регіонів України

Створення уніфікованої методики для розрахунку інтегрального індикатора якості життя, яка б повноцінно охоплювала увесь спектр його показників та була б придатною для застосування на будь-якій території,

залишається значним предметом досліджень серед вітчизняних та зарубіжних науковців.

Попри значний обсяг наукових напрацювань, питання щодо оптимального складу компонентів цього індикатора та найбільш коректних методів його розрахунку досі є дискусійними. Визнано, що найбільш інформативним та універсальним інструментом є інтегральний індекс якості життя населення. Для його побудови часто застосовується таксономічний підхід, який дозволяє ефективно опрацювати та синтезувати великий масив різнотипних показників, що впливають на якість життя.

Створення національної системи для оцінювання якості життя спрямоване на ефективне здійснення моніторингу з метою обґрунтування та прийняття управлінських рішень на державному рівні. Специфіка цієї мети зумовлює вибір таких концептуальних засад для побудови системи індикаторів:

- **Національна пріоритетність:** Адекватність системи потребам України повинна мати пріоритет над міжнародною порівняльністю. Хоча зіставлення індикаторів на глобальному рівні є бажаним, воно не є обов'язковою умовою.
- **Всеохоплююча оцінка:** Система повинна забезпечувати максимально широке охоплення всіх аспектів людського життя для комплексної оцінки ЯЖ. У моніторингу застосовуватиметься принцип рівної значущості різних сфер життєдіяльності.
- **Структурна ієрархія:** Необхідна чітка структуризація показників у вигляді окремих блоків (або суб'індексів), які об'єднують індикатори, що оцінюють певну сферу людського життя.
- **Динамічний характер:** Система має бути динамічною, що гарантує можливість ефективного відстежування змін у якості життя з плином часу.
- **Перспективна орієнтація:** Система повинна залишатися релевантною для оцінки ЯЖ у середньостроковій перспективі. Це вимагає включення не лише існуючих розрахункових показників, але й стратегічних цільових орієнтирів.

- Впровадження зворотного зв'язку: Система має включати механізми зворотного зв'язку, завдяки яким громадяни стають активними користувачами та джерелом інформації. Це дозволить отримувати прямі дані, наприклад, щодо того, які сфери якості життя самі громадяни вважають пріоритетними.

- Комплексний інструментарій: З огляду на складність поняття "якість життя" та структуру показників, обов'язковим є включення інтегрального індексу та набору відповідних суб'індексів.

Оскільки поняття «Якість життя» за своєю суттю є багатовимірною та комплексною величиною, що охоплює різноманітні аспекти людського існування, його адекватна оцінка вимагає створення національної матриці індикаторів. Ця матриця має бути максимально адаптована до наявної державної статистики України.

В основі запропонованої нами методології лежить методологія Economist Intelligence Unit, до якої внесені поправки для адаптації під нинішні умови суспільного життя в Україні та регіональний рівень дослідження.

Таблиця 3.3. Напрями оцінки якості життя та їх індикатори

Напрями якості життя	Індикатори якості життя
Здоров'я	Очікувана тривалість життя при народженні
Сімейне життя	Поширеність розлучень (на 1000 осіб) – оцінка від 1(найнижчий) до 5 (найвищий)
Освіта	Рівень кількості осіб, що мають вищу освіту
Матеріальне благополуччя	ВВП на душу населення
Політична стабільність та безпека	Співвідношення кількості розкритих злочинів до загальної кількості злочинів
Навколишнє середовище	Забруднення довкілля

Гарантія зайнятості	Рівень безробіття у %
Політична свобода	Індекс політичної активності
Гендерна рівність	Співвідношення трудових доходів чоловіків та жінок

Застосування різних методів нормування призводить до відмінних результатів, окремі методи нормування змінюють форму розподілу ознаки, що, у свою чергу, змінює певні співвідношення між ознаками. Тому використаємо методику, за якої розраховані індекси набуватимуть значень від 0 до 1.

Таблиця 3.4. Формули для обчислення індикаторів якості життя

Напрями якості життя(QL)	Індикатори якості життя
Здоров'я(З)	$I_z = \frac{X - X_{min}}{X_{max} - X_{min}}$
Сімейне життя(СЖ)	$I_{СЖ} = 1 - \frac{X_{розлуч.}}{X_{шлюбів}}$
Освіта(О)	$I_o = \frac{X_{вищ.осв.}}{X_{насел.}} : X_{max}$
Матеріальне благополуччя(МБП)	$I_{МБП} = \frac{lgX - lgX_{min}}{lgX_{max} - lgX_{min}}$
Політична стабільність та безпека(ПСБ)	$I_{ПСБ} = \frac{X_{розкрит.}}{X_{заг.}}$
Навколишнє середовище(НС)	$I_{НС} = 1 - \frac{X}{X_{max}}$
Гарантія зайнятості(ГЗ)	$I_{ГЗ} = 1 - \frac{X_{безроб.}}{X_{ек.актив}}$
Політична свобода(ПС)	$I_{ПС} = \frac{X_{явка}}{X_{нас.виб.пр.}}$
Гендерна рівність(ГР)	$I_{ГР} = \frac{X_{зп.ж.}}{X_{зп.ч.}}$
Навколишнє середовище(НС)	$I_{НС} = 1 - \frac{X}{X_{max}}$

Відповідно до концептуальних принципів вимірювання якості життя, викладених раніше, воно (вимірювання) повинно складатися з інтегрального індексу та набору субіндексів відповідно до структури системи показників. Таким чином, загальна оцінка є інтеграцією часткових оцінок.

На підставі індексів структурних елементів розраховується інтегральний індекс:

$$QLI = 1/9(I_3 + I_{СЖ} + I_O + I_{МБП} + I_{ПСБ} + I_{НС} + I_{ГЗ} + I_{ПС} + I_{ГР})$$

Такий набір показників та їх еквівалентна значимість є оптимальними умовами для розрахунку збірного показника, що охоплює найважливіші сфери прояву суспільного життя.

3.3. Моделювання та аналіз інтегрального показника якості життя населення для регіонів України

Перш за все потрібно описати константні еталонні чи/або критичні значення деяких показників. Дані показники обрані на основі об'єктивності для досліджуваних регіонів, а також на основі міжнародного досвіду (Таблиця 3.5)

Таблиця 3.5. Граничні та еталонні значення деяких показників

Показник	Значення
Очікувана тривалість життя, років	Мах – 85, Min – 25
Рівень кількості осіб, що мають вищу освіту, %	Мах – 70
ВВП на душу населення, доларів США	Мах – 40000, Min – 100
Сукупні викиди шкідливих речовин в довкілля, кг/душу населення	Мах – 320

Вихідні дані для розрахунку та отримані індекси складових індексу якості життя представлені у Таблицях 3.6-3.15

Таблиця 3.6. Вихідні дані та отриманий індекс здоров'я за 2020-2021 рр.

Область	2020		2021	
	Роки	I	Роки	I
Вінницька	71,93	0,78	72,01	0,78
Волинська	71,35	0,77	71,51	0,78
Дніпропетровська	69,97	0,75	69,92	0,75
Донецька	-	-	-	-
Житомирська	69,31	0,74	69,61	0,74
Закарпатська	71,16	0,77	70,66	0,76
Запорізька	71,20	0,77	71,07	0,77
Івано-Франківська	73,08	0,80	73,18	0,80
Київська	70,01	0,75	69,99	0,75
Кіровоградська	69,61	0,74	70,27	0,75
Луганська	-	-	-	-
Львівська	73,08	0,80	73,33	0,81
Миколаївська	69,96	0,75	70,32	0,76
Одеська	70,33	0,76	70,36	0,76
Полтавська	70,89	0,76	71,22	0,77
Рівненська	71,16	0,77	71,35	0,77
Сумська	71,15	0,77	71,23	0,77
Тернопільська	73,23	0,80	73,35	0,81
Харківська	71,11	0,77	71,15	0,77
Херсонська	70,03	0,75	69,95	0,75
Хмельницька	71,73	0,78	71,77	0,78
Черкаська	71,46	0,77	72,04	0,78
Чернівецька	73,18	0,80	72,96	0,80
Чернігівська	70,05	0,75	70,23	0,75
м. Київ	73,74	0,81	74,00	0,82

Таблиця 3.7. Вихідні дані та отриманий індекс сімейного життя за 2020-2021 рр.

Область	2020			2021		
	К-сть шлюбів на 1000 чол	К-сть розлучень на 1000 чол	I	К-сть шлюбів на 1000 чол	К-сть розлучень на 1000 чол	I
Вінницька	6,90	3,40	0,51	7,70	3,40	0,56
Волинська	6,80	2,60	0,62	7,40	2,60	0,65
Дніпропетровська	7,60	3,90	0,49	7,80	3,80	0,51
Донецька	-	-	-	-	-	-
Житомирська	7,30	3,30	0,55	7,80	3,20	0,59
Закарпатська	6,70	2,10	0,69	7,10	2,30	0,68
Запорізька	7,20	3,70	0,49	7,40	3,70	0,50
Івано-Франківська	6,70	2,90	0,57	6,90	3,00	0,57
Київська	8,30	3,90	0,53	9,20	3,90	0,58
Кіровоградська	6,80	3,30	0,51	7,40	3,60	0,51
Луганська	-	-	-	-	-	-
Львівська	6,90	2,50	0,64	7,10	2,50	0,65
Миколаївська	7,50	3,80	0,49	7,60	3,80	0,50
Одеська	7,40	3,30	0,55	8,00	3,50	0,56
Полтавська	7,20	3,50	0,51	7,80	3,60	0,54
Рівненська	7,00	2,50	0,64	7,20	2,40	0,67
Сумська	6,30	3,10	0,51	6,60	3,20	0,52
Тернопільська	6,70	2,70	0,60	6,50	2,80	0,57
Харківська	7,30	3,30	0,55	7,90	3,30	0,58
Херсонська	7,00	3,50	0,50	7,50	3,40	0,55
Хмельницька	7,00	3,50	0,50	7,40	3,40	0,54
Черкаська	6,90	3,40	0,51	7,20	3,40	0,53
Чернівецька	7,10	3,30	0,54	7,30	3,50	0,52

Продовження Таблиці 3.7.

Чернігівська	6,40	3,00	0,53	6,90	3,10	0,55
м. Київ	9,50	3,40	0,64	10,5	3,4	0,68

Таблиця 3.8. Вихідні дані та отриманий індекс освіти за 2020-2021 рр.

Область	2020				2021			
	К-сть осіб, що мають вишу освіти, тис	К-сть осіб у віці старше 18 років, тис	%	I	К-сть осіб, що мають вишу освіти, тис	К-сть осіб у віці старше 18 років, тис	%	I
Вінницька	574,00	1302,85	0,44	0,63	589,95	1276,74	0,46	0,66
Волинська	307,61	801,43	0,38	0,55	334,32	775,32	0,43	0,62
Дніпропетровська	1301,40	2679,96	0,49	0,69	1347,67	2653,85	0,51	0,73
Донецька	-	-	-	-	-	-	-	-
Житомирська	428,24	1006,31	0,43	0,61	403,80	980,20	0,41	0,59
Закарпатська	271,87	965,13	0,28	0,40	341,23	939,02	0,36	0,52
Запорізька	709,12	1459,85	0,49	0,69	718,81	1433,74	0,50	0,72
Івано-Франківська	349,78	1099,76	0,32	0,45	508,42	1073,65	0,47	0,68
Київська	570,39	1404,01	0,41	0,58	687,91	1377,90	0,50	0,71
Кіровоградська	353,35	796,52	0,44	0,63	364,19	770,41	0,47	0,68
Луганська	-	-	-	-	-	-	-	-
Львівська	953,39	2032,17	0,47	0,67	935,19	2006,06	0,47	0,67
Миколаївська	460,09	949,02	0,48	0,69	410,99	922,91	0,45	0,64
Одеська	932,53	1924,27	0,48	0,69	889,78	1898,16	0,47	0,67
Полтавська	502,82	1196,27	0,42	0,60	546,96	1170,16	0,47	0,67
Рівненська	321,85	883,73	0,36	0,52	351,02	857,73	0,41	0,58
Сумська	418,79	936,75	0,45	0,64	436,78	910,75	0,48	0,69
Тернопільська	314,69	860,90	0,37	0,52	345,58	873,30	0,40	0,57

Харківська	1100,43	2277,22	0,48	0,69	1100,43	2289,62	0,48	0,69
Херсонська	385,90	863,55	0,45	0,64	368,45	875,95	0,42	0,60
Хмельницька	406,37	1052,57	0,39	0,55	392,03	1064,97	0,37	0,53
Черкаська	413,79	1035,30	0,40	0,57	534,19	1047,70	0,51	0,73
Чернівецька	306,68	721,51	0,43	0,61	302,59	733,91	0,41	0,59
Чернігівська	357,18	871,67	0,41	0,59	386,46	884,07	0,44	0,62
м. Київ	1438,41	2353,98	0,61	0,87	1573,67	2366,38	0,67	0,95

Таблиця 3.9. Вихідні дані та отриманий індекс оцінки матеріального благополуччя за 2020-2021 рр.

Область	2020		2021	
	дол.США	I	дол.США	I
Вінницька	2096,08	0,51	2192,35	0,52
Волинська	1786,00	0,48	1787,47	0,48
Дніпропетровська	4134,54	0,62	3876,29	0,61
Донецька	-	-	-	-
Житомирська	1821,38	0,48	1805,76	0,48
Закарпатська	1474,62	0,45	1352,29	0,43
Запорізька	2865,46	0,56	2977,00	0,57
Івано-Франківська	2094,77	0,51	1951,18	0,50
Київська	3542,92	0,60	3535,82	0,60
Кіровоградська	2247,92	0,52	2315,06	0,52
Луганська	-	-	-	-
Львівська	2210,08	0,52	2196,35	0,52
Миколаївська	2335,15	0,53	2441,24	0,53
Одеська	2405,23	0,53	2451,88	0,53
Полтавська	3695,38	0,60	3905,29	0,61
Рівненська	1904,77	0,49	1785,29	0,48
Сумська	2072,54	0,51	2186,47	0,51
Тернопільська	1556,00	0,46	1468,41	0,45

Харківська	2717,54	0,55	2695,06	0,55
Херсонська	1671,15	0,47	1779,18	0,48
Хмельницька	1897,08	0,49	1862,35	0,49
Черкаська	2356,00	0,53	2397,59	0,53
Чернівецька	1273,23	0,42	1196,35	0,41
Чернігівська	2040,77	0,50	2070,35	0,51
м. Київ	9551,00	0,76	9170,82	0,75

Таблиця 3.10. Вихідні дані та отриманий індекс оцінки навколишнього середовища за 2020-2021 рр.

Область	2020		2021	
	Викиди на душу населення, кг	I	Викиди на душу населення, кг	I
Вінницька	77,10	0,76	78,80	0,76
Волинська	8,10	0,97	9,80	0,97
Дніпропетровська	260,50	0,19	262,20	0,19
Донецька	-	-	-	-
Житомирська	8,70	0,97	7,60	0,98
Закарпатська	3,10	0,99	2,00	0,99
Запорізька	116,70	0,64	115,60	0,64
Івано-Франківська	165,50	0,48	164,40	0,49
Київська	55,70	0,83	54,60	0,83
Кіровоградська	11,60	0,96	10,50	0,97
Луганська	-	-	-	-
Львівська	39,50	0,88	46,60	0,86
Миколаївська	13,60	0,96	20,70	0,94
Одеська	9,90	0,97	17,00	0,95
Полтавська	43,30	0,86	50,40	0,84
Рівненська	9,60	0,97	7,10	0,98

продовження Таблиці 3.10

Сумська	23,90	0,93	21,40	0,93
Тернопільська	7,50	0,98	5,00	0,98
Харківська	55,40	0,83	52,90	0,84
Херсонська	6,70	0,98	4,20	0,99
Хмельницька	13,10	0,96	10,60	0,97
Черкаська	53,10	0,83	57,00	0,82
Чернівецька	2,90	0,99	6,80	0,98
Чернігівська	39,50	0,88	43,40	0,87
м. Київ	23,90	0,93	27,80	0,91

Таблиця 3.11. Вихідні дані та отриманий індекс оцінки політичної стабільності та безпеки за 2020-2021 рр.

Область	2020	2021
	I	I
Вінницька	0,42	0,42
Волинська	0,49	0,44
Дніпропетровська	0,46	0,35
Донецька	-	-
Житомирська	0,40	0,40
Закарпатська	0,48	0,40
Запорізька	0,48	0,37
Івано-Франківська	0,47	0,47
Київська	0,36	0,33
Кіровоградська	0,41	0,41
Луганська	-	-
Львівська	0,50	0,50
Миколаївська	0,43	0,43
Одеська	0,48	0,40

продовження Таблиці 3.11

Полтавська	0,47	0,38
Рівненська	0,49	0,44
Сумська	0,39	0,36
Тернопільська	0,49	0,34
Харківська	0,39	0,39
Херсонська	0,38	0,35
Хмельницька	0,49	0,48
Черкаська	0,35	0,35
Чернівецька	0,39	0,39
Чернігівська	0,32	0,32
м. Київ	0,28	0,23

Таблиця 2.12. Вихідні дані та отриманий індекс оцінки гарантії за 2020-2021 рр.

Область	2020		2021	
	Рівень безробіття, %	I	Рівень безробіття, %	I
Вінницька	8,9	0,91	9,7	0,90
Волинська	9,8	0,90	11,5	0,89
Дніпропетровська	7,2	0,93	7,9	0,92
Донецька	-	-	-	-
Житомирська	11,3	0,89	11,2	0,89
Закарпатська	9,2	0,91	10,0	0,90
Запорізька	9,7	0,90	10,0	0,90
Івано-Франківська	8,4	0,92	8,8	0,91
Київська	6,4	0,94	6,8	0,93
Кіровоградська	11,4	0,89	12,4	0,88
Луганська	-	-	-	-
Львівська	8,2	0,92	7,7	0,92

Миколаївська	8,9	0,91	9,7	0,90
Одеська	6,5	0,94	6,8	0,93
Полтавська	12,1	0,88	12,6	0,87
Рівненська	9,9	0,90	10,6	0,89
Сумська	10,1	0,90	9,3	0,91
Тернопільська	11,8	0,88	11,5	0,89
Харківська	7,1	0,93	6,4	0,94
Херсонська	10,2	0,90	11,2	0,89
Хмельницька	10,2	0,90	9,4	0,91
Черкаська	9,8	0,90	10,4	0,90
Чернівецька	9,3	0,91	8,7	0,91
Чернігівська	10,7	0,89	11,3	0,89
м. Київ	7,0	0,93	6,7	0,93

Таблиця 3.13. Вихідні дані та отриманий індекс оцінки політичної свободи за 2020-2021 рр.

Область	2020	2021
	I	I
Вінницька	0,58	0,50
Волинська	0,65	0,55
Дніпропетровська	0,48	0,43
Донецька	-	-
Житомирська	0,57	0,49
Закарпатська	0,45	0,49
Запорізька	0,47	0,45
Івано-Франківська	0,64	0,53
Київська	0,57	0,50
Кіровоградська	0,54	0,46

Луганська	-	-
Львівська	0,70	0,56
Миколаївська	0,43	0,38
Одеська	0,40	0,42
Полтавська	0,55	0,49
Рівненська	0,60	0,51
Сумська	0,55	0,46
Тернопільська	0,68	0,56
Харківська	0,45	0,44
Херсонська	0,41	0,37
Хмельницька	0,60	0,51
Черкаська	0,56	0,47
Чернівецька	0,48	0,49
Чернігівська	0,57	0,49
м. Київ	0,56	0,42

Таблиця 3.14. Вихідні дані та отриманий індекс оцінки гендерної рівності за 2020-2021 рр.

Область	2020			2021		
	ЗП жінок, грн	ЗП чоловіків, грн	I	ЗП жінок	ЗП чоловіків	I
Вінницька	3025,00	3840,00	0,79	3676,00	4797,00	0,77
Волинська	2953,00	3737,00	0,79	3591,00	4646,00	0,77
Дніпропетровська	3528,00	5245,00	0,67	4248,00	5949,00	0,71
Донецька	-	-	-	-	-	-
Житомирська	2952,00	3686,00	0,80	3541,00	4601,00	0,77
Закарпатська	3143,00	3759,00	0,84	3957,00	4855,00	0,82
Запорізька	3455,00	5033,00	0,69	4228,00	6039,00	0,70
Івано-Франківська	2988,00	3962,00	0,75	3651,00	4947,00	0,74

Київська	3523,00	4801,00	0,73	4350,00	6113,00	0,71
Кіровоградська	2910,00	3695,00	0,79	3497,00	4516,00	0,77
Луганська	-	-	-	-	-	-
Львівська	3212,00	4159,00	0,77	4003,00	5214,00	0,77
Миколаївська	3325,00	4767,00	0,70	4016,00	5899,00	0,68
Одеська	3424,00	4482,00	0,76	4221,00	5514,00	0,77
Полтавська	3182,00	4405,00	0,72	3872,00	5402,00	0,72
Рівненська	3079,00	4236,00	0,73	3663,00	5323,00	0,69
Сумська	2992,00	3989,00	0,75	3611,00	4731,00	0,76
Тернопільська	2804,00	3263,00	0,86	3350,00	4178,00	0,80
Харківська	3263,00	4208,00	0,78	3900,00	5100,00	0,76
Херсонська	2935,00	3373,00	0,87	3673,00	4530,00	0,81
Хмельницька	2978,00	3845,00	0,77	3533,00	4653,00	0,76
Черкаська	3073,00	3713,00	0,83	3769,00	4607,00	0,82
Чернівецька	2901,00	3256,00	0,89	3634,00	4097,00	0,89
Чернігівська	2915,00	3782,00	0,77	3508,00	4647,00	0,75
м. Київ	6142,00	7406,00	0,83	7810	9625	0,81

Проаналізувавши результати досліджень можна сказати, що за кожним із обраних індикаторів можна виділити регіони-лідери і регіони-аутсайтери. Лідером практично за всіма показниками можна назвати місто Київ.

За індексом здоров'я у 2020 році були Тернопільська (0,81), Чернівецька (0,80) та Львівська (0,80) області, найгірші справи у Кіровоградській (0,74) та Житомирській (0,74) областях. У 2021 році ситуація майже не змінилась.

Найміцніші сім'ї – у Закарпатській області (0,69), найбільш нестабільні шлюби в Запорізькій, Миколаївській та Дніпропетровській областях – на 20% гірший показник, ніж в лідера.

Найбільший показник за носіями вищої освіти – Запорізька та Дніпропетровська області – 0,49.

За індексом матеріального добробуту в лідерах Дніпропетровська, Полтавська та Київська області, найнижчий рівень ВРП на душу населення має Чернівецька область, яка разом із Закарпатською областю є найбільш екологічно безпечними регіонами нашої держави, найбільш забрудненою є Дніпропетровська область.

Найбільш безпечною через призму злочинності є Львівська область, кожен другий злочинець тут отримує покарання.

Найвищий рівень пропозиції праці є Київська область, а на рахунок політичного волевиявлення є Львівська та Тернопільська області. У Чернівецькій області гендерна рівність є найвищою по Україні – дані офіційної статистики «білих» зарплат.

Щоб мати загальну картину по якості життя в регіонах України, необхідно звести отримані дані до єдиного показника (Таблиці 3.15)

Таблиця 3.15. Індекс якості життя по регіонам України 2020-2021 рр.

Область	2020	2021
Вінницька	0,65	0,65
Волинська	0,69	0,68
Дніпропетровська	0,59	0,58
Донецька	-	-
Житомирська	0,67	0,66
Закарпатська	0,66	0,67
Запорізька	0,63	0,62
Івано-Франківська	0,62	0,63
Київська	0,65	0,66
Кіровоградська	0,67	0,66
Луганська	-	-
Львівська	0,71	0,69
Миколаївська	0,65	0,64
Одеська	0,68	0,66
Полтавська	0,66	0,65

продовження Таблиці 3.15

Рівненська	0,68	0,67
Сумська	0,66	0,66
Тернопільська	0,70	0,66
Харківська	0,66	0,66
Херсонська	0,66	0,64
Хмельницька	0,67	0,66
Черкаська	0,65	0,66
Чернівецька	0,67	0,66
Чернігівська	0,64	0,64
м.Київ	0,73	0,72

Отримавши результати обчислень необхідно проаналізувати їх у розрізі співставлення даних за різними методологіями аналізу рівня розшарування суспільства (Таблиця 3.16).

Таблиця 3.16. Регіони-лідери та регіони-аутсайтери за різними методологіями на 2021 р.

Область	Індекс Джинні	Індекс людського розвитку	Індекс якості життя
Вінницька	0,70	0,74	0,65
Волинська	0,66	0,73	0,68
Дніпропетровська	0,70	0,77	0,58
Житомирська	0,72	0,73	0,66
Закарпатська	0,68	0,72	0,67
Запорізька	0,74	0,76	0,62
Івано-Франківська	0,70	0,74	0,63
Київська	0,76	0,75	0,66
Кіровоградська	0,68	0,72	0,66
Львівська	0,66	0,75	0,69
Миколаївська	0,78	0,74	0,64

продовження Таблиці 3.16.

Одеська	0,78	0,74	0,66
Полтавська	0,74	0,77	0,65
Рівненська	0,84	0,73	0,67
Сумська	0,70	0,74	0,66
Тернопільська	0,74	0,74	0,66
Харківська	0,70	0,76	0,66
Херсонська	0,68	0,71	0,64
Хмельницька	0,76	0,74	0,66
Черкаська	0,68	0,75	0,66
Чернівецька	0,72	0,72	0,66
Чернігівська	0,78	0,73	0,64

Як бачимо, результати не є однозначними і навіть суперечливими за різними методологіями.

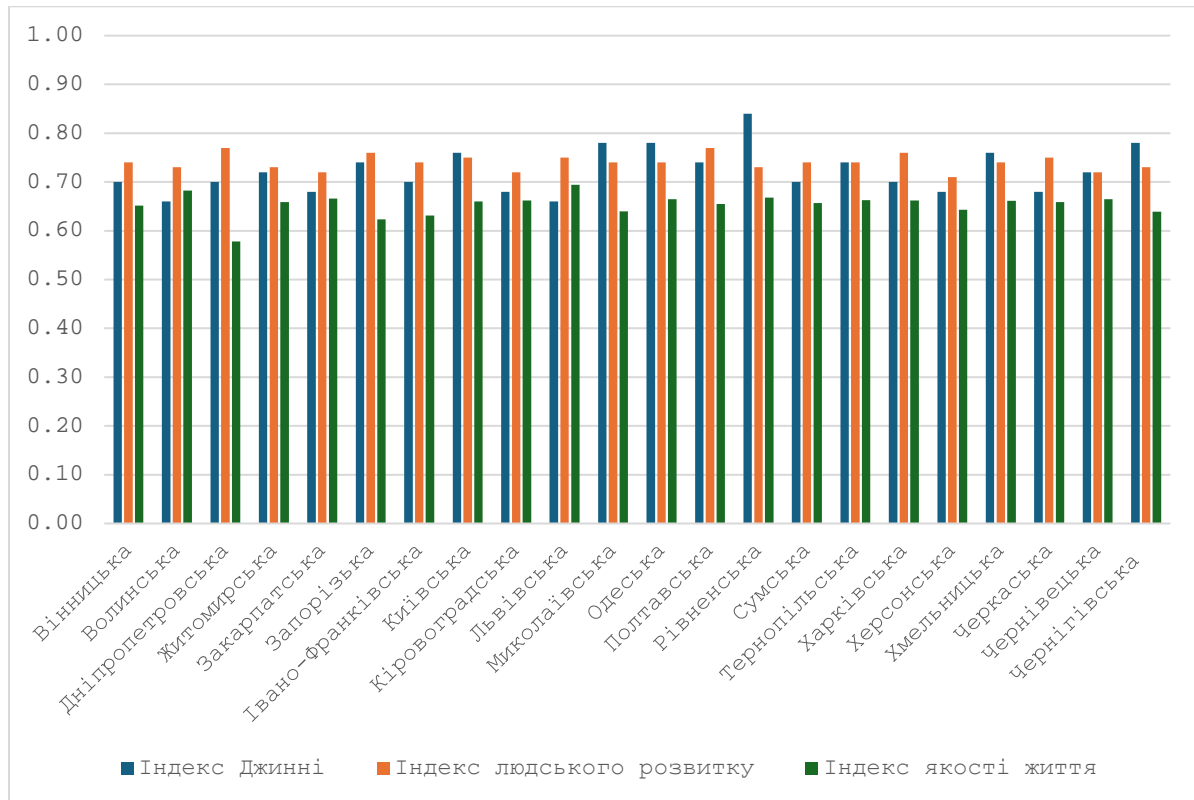

Рисунок 3.1. Розподіл індексів оцінки рівня розширення суспільства

Підсумовуючи проведене дослідження, можна констатувати, що об'єктивність та точність фінальної загальної оцінки якості життя прямо залежить від кількості та повноти використаних індикаторів, які відображають різноманітні прояви суспільного життя. Щодо регіонального розподілу, встановлено, що рівень та якість життя в областях України загалом утримуються на середньому рівні, при цьому значні відхилення або різкі диспропорції між регіонами у загальній оцінці не зафіксовані.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ III

Проведене дослідження методологічних підходів та практичного моделювання інтегрального показника якості життя для регіонів України дозволило сформулювати низку ключових теоретичних та емпіричних висновків.

Насамперед, було підтверджено актуальність проблеми оцінки якості життя на глобальному рівні, що засвідчує інституціоналізація цього питання міжнародними організаціями та урядами, зокрема досвід Французької Комісії. Однак, незважаючи на високий розвиток світових систем оцінки якості життя, вони виявилися надто генералізованими, що унеможлиблює їхнє ефективне застосування для детального аналізу на регіональному рівні. Це обґрунтувало необхідність розробки національної матриці індикаторів, яка, зберігаючи міжнародну компаративність, максимально адаптована до унікальної специфіки та потреб України.

Було встановлено, що повноцінна оцінка суспільного прогресу вимагає комплексної інтеграції як кількісних (економічних: ВВП, доходи, зайнятість), так і якісних (немонетарних: умови праці, побут, дозвілля) індикаторів. З огляду на це, в основу запропонованої методології покладено багатofакторний підхід та адаптацію методології Economist Intelligence Unit, що дозволило ефективно опрацювати та синтезувати великий масив різнотипних показників.

Практичне моделювання та розрахунок інтегрального індексу якості життя населення підтвердив, що загальна оцінка є інтеграцією часткових оцінок, що дозволило провести деталізований регіональний аналіз.

Фінальний аналіз інтегрального індексу якості життя (Таблиця 3.16) засвідчив, що результати оцінки не є однозначними і можуть бути суперечливими за різними методологіями (Індекс Джинні, ІЛР та авторський Індекс ЯЖ). Однак, підсумовуючи загальну картину, встановлено, що рівень та якість життя в областях України переважно утримуються на середньому рівні, при цьому значні відхилення або різкі диспропорції між регіонами у загальній оцінці не зафіксовані.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі здійснено комплексне дослідження теоретичних засад, динаміки та практики оцінювання якості життя населення України, а також розроблено інтегральну модель вимірювання рівня добробуту населення в умовах значних соціально-економічних викликів. Особливу увагу приділено впливу повномасштабної війни 2022 року, яка стала критичним чинником трансформації соціально-економічних процесів країни.

Уточнено зміст категорії *«якість життя»*, яка розглядається як багатокомпонентна система, що охоплює матеріальний добробут, доступність соціальних послуг, стан здоров'я, рівень освіти, соціальну захищеність та відчуття безпеки. Наголошено, що в умовах воєнного стану значення останнього чинника суттєво зростає.

Доведено ключовий вплив рівня доходів населення та економічної стабільності на якість життя. Встановлено, що під час війни відбулося різке скорочення реальних доходів, погіршення структури витрат домогосподарств та зростання числа осіб, які перебувають за межею бідності.

Проаналізовано сучасні методи побудови інтегральних індикаторів якості життя та оцінено можливість їх адаптації до умов України, де війна ускладнює збір статистичних даних, порушує репрезентативність вибірок та потребує включення нових критеріїв, пов'язаних із безпековими параметрами.

Встановлено, що повномасштабне вторгнення Росії у 2022 році стало найпотужнішим негативним шоком для якості життя населення за всю новітню історію України. Вплив війни проявляється через:

- втрату майна, житла та робочих місць;
- внутрішню та зовнішню міграцію мільйонів громадян;
- зростання психологічного стресу та погіршення здоров'я;
- руйнування соціальної інфраструктури;
- обмежений доступ до медичних та освітніх послуг;
- зростання витрат домогосподарств і падіння рівня економічної безпеки.

- Проаналізовано довгострокові тенденції зміни рівня і якості життя. У 2023–2024 роках, попри часткову стабілізацію окремих індикаторів, спостерігається поглиблення регіональної нерівності та посилення поляризації між міськими агломераціями й територіями, що зазнали найбільших руйнувань.

Доведено, що війна суттєво загострила структурні нерівності та соціальну диференціацію населення. Регіони, які постраждали від активних бойових дій, демонструють різке погіршення соціальних показників, тоді як відносно безпечні області стали центрами внутрішньої міграції, що призвело до перевантаження соціальної інфраструктури й зростання внутрішньорегіональних контрастів.

Узагальнено міжнародний досвід вимірювання добробуту та визначено можливість врахування у вітчизняних моделях додаткових факторів, таких як безпека проживання, ризики втрати джерел доходу, доступ до гуманітарної допомоги.

Удосконалено методологію розрахунку індексу якості життя регіонів України, зокрема через включення індикаторів, що відображають воєнний вплив: демографічні зміни, зниження зайнятості, стан соціальної та медичної інфраструктури, рівень руйнувань.

Розроблено інтегральну модель індексу якості життя, яка дозволила провести кількісну оцінку регіональних диспропорцій. Моделювання засвідчило, що війна радикально змінила карту соціально-економічного розвитку, сформувавши нові зони підвищеної вразливості та нерівності.

Війна в Україні стала ключовим чинником деградації якості життя населення, зумовивши глибокі соціально-економічні зміни, порушення доступу до базових послуг, нерівномірний розподіл ресурсів і значне загострення регіональних диспропорцій. Запропонована в роботі модель інтегрального індексу якості життя забезпечує комплексне вимірювання цих змін і може бути використана державними органами для формування цілеспрямованої політики відновлення та зменшення соціальної нерівності в післявоєнний період.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Панчишин Степан. Макроекономіка. – К.: Либідь, 2005. – С. 223;
2. Аналітична та статистична інформація. Державна служба зайнятості України. URL: <https://www.dcz.gov.ua/analytics/67>
3. Архангельський Ю. Бідність, податки та економічне зростання / Ю. Архангельський, О. Радзівський, А. Алексеев // Економіка України. – 2006. – № 5. – С. 63-70.
4. Рівень життя населення України / НАН України. Ін-т демографії та соц. дослідж., Держ. ком. статистики України; За ред. Л. М. Черенько. – К.: ТОВ «Видавництво «Консультант», 2016. – 428 с.: іл. – Бібліогр.: с. 417-426
5. Державне управління в економічній сфері: навчальний посібник / О.М. Чечель. – Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2015. – 372 с.
6. Україна. Подолання бідності. United Nations Development Programme. – Режим доступу: http://www.undp.org.ua/files/ua_24267mdgp.pdf
7. Національна економіка : навч. посібн. / Н. І. Бережна, М. С. Бріль, Л. В. Єфремова та ін. ; за заг. ред. канд. екон. наук, доцента В. М. Філатова. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2010. – 200 с
8. Lorenz M.O. Methods of measuring the concentration of wealth // Publications of the American Statistical Association, 1905 (Publications of the American Statistical Association, Vol. 9, №70, 9 (70): 2019 – 219.
9. Економічна теорія. Політекономія : підручник / ред. В. Д. Базилевич. – 7-ме вид., стер. – К. : Знання-Прес, 2008. – 719 с.
10. Е. М. Лібанова, О. В. Позняк, О. І. Цимбал. Е.М. Масштаби та наслідки вимушеної міграції населення України. Демографія та соціальна економіка. 2022. № 2(48). С. 46.
11. Прожитковий мінімум потребує не ліквідації, а термінового перегляду/ Бізнес-портал Луцька. – Режим доступу: http://toplutsk.com/biznews-news_4783.html

12. Hoffred J. Measuring the Eco-efficiency of Welfare Generation in a National economy [Електронний ресурс] / J. Hoffred. – University of Tampere. – 2001. December, 7. – Режим доступу : <http://acta.uta.fi/pdf/951-44-5252-6.pdf>.

13. Michaelson J. National Accounts of Well- Being: bringing the real wealth onto the balance sheet [Електронний ресурс] / J. Michaelson, S. Abdallah, N. Steuer и др. – NEF. Jan 2009. – Режим доступу : <http://www.nationalaccountsofwellbeing.org/learn/download-report.html>.

14. Кривоус В. Становлення норм і правил корпоративної взаємодії – запит суспільства в умовах глобалізації / В. Кривоус // Вісник ТНЕУ. – 2016. – № 3. – С. 98–105.

15. Офіційний сайт The Human Development Report Team [Електронний ресурс]. –Режим доступу : <http://hdr.undp.org/en/statistics/hdi/>

16. Рівень життя населення України / За ред. Л. М. Черенько. – Київ: Консультант, 2006. – 428 с.

17. Динаміка рівня життя населення України (соціологічний аналіз) : Автореф. дис. канд. соціол. наук: 22.00.04 / Н.В. Толстих; НАН України. Ін-т соціології — К., 1999. — 24 с. — укр.

18. Геєць В. М. Економічні передумови стабільного соціального розвитку в середньостроковій перспективі // Економіка і прогнозування. – 2018. – №2. – С. 2 – 34.